

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Jacob Bircherods
Rejse til Stockholm
1720

Udgivet og forsynet med Noter
af
Georg Christensen

Forlagt af H. Aschehoug & Co. • Kjøbenhavn
MCMXXIV

Forord

Den følgende rejsefildring er trykt efter et håndskrift i Kristiania Univ. Bibl. 190 4to. På Københavns Univ. Bibl. findes første halvdel af rejsen i Uddit. 200 4to, et håndskrift der af S. Eschering er skænket Rasmus Nyerup 1807. Denne havde 1801 i sit tidskrift *Tris og Hebe* I, 106 offentliggjort enkelte brudstykker af rejsefildringen — det eneste der hidtil har været trykt. Om den affskrift, Nyerup har benyttet, oplyser han selv, at den „tilhører Hr. Revisor Andersen, som købte den paa Bog-auctionen, der blev holdt i Porcelainsfabrikgaarden d. 8de November 1800.“

Skønt Nyerups tekst ikke er ganske identisk med den her foreliggende, er der dog stor sandsynlighed for, at det er samme håndskrift han har benyttet. Revisor i danske kancelli Halvor Andersen (1745—1810) testamenterede nemlig sin bogsamling til et vordende universitetsbibliotek i Norge, og vort ms. 190 4to er i Kristianias manuskriptkatalog indført samtidig med Mss. som vides at stamme fra Andersens bibliotek.*

---

*Jeg skylder bibliotekar, dr. Leiv Amundsen disse oplysninger, som jeg herved bringer min bedste tak for.

Også Andersens ms. er dog en affskrift, flere steder med rettelser af en anden hånd og med andet blæk end det sædvanlige. Men Nyerup skriver (a. s. s. 105) at det er „en af Birkerod selv giennemseet og med hans egen Haand rettet Copie.“

Jacob Bircherod tilhørte en lærd, meget skrivende og meget rejsende slægt. Han blev født i Odense 1693 og var søn af professor Thomas Broder Bircherod. Han studerede i Halle, men mistede her sine rejsepenge og slaktede så rundt nogen år, til han i Paris blev sekretær hos den danske minister, etatsråd Chr. Wernicke. Efter sin hjemkomst blev han sekretær hos generalmajor Poul (Vendelbo) Løvenørn og ledsagede ham i denne egenkab på rejsen til Stockholm i anledning af fredsslutningen efter den store nordiske krig. Derefter blev han belønnet med en sekretærpost i danske kancelli, formodentlig ved Løvenørns hjælp. I et brev til denne (Bøllingske brevsamling på Kgl. Bibl.) skriver han 1728: „jeg har Exc. underdanigst at takke for det jeg nu er.“ Både som sekretær og senere som landsdommer havde han tid nok til studier, og han var en ivrig dyrker særlig af personalthistorie og danske antikviteter, ligesom han førte en udstrakt brevvevling, bl. a. med Hans Gram. Han offentliggjorde intet, men de Kalliske Samlinger fol. 130 på Kgl. Bibl. vidner om hans samlerslid og lærde interesser. Sammesteds findes også hans selvbiografi. Han døde i Odense 1737.

Adressaten er mag. Jens Rasmussen Balslev (1690—1761), præst i Tommerup og Brylle fra 1715. Hans stamtafle og selvbiografi findes i „Et gammelt Haandskrift om den fra Anders Rasmussen — — — stammende Balslevske Slægt.“ Odense 1882 (S. 4 og 13—18).

— Bircherods rejsefildring har interesse alene ved at være et dokument fra en af vore i litterær henseende fattigste perioder. Så kvikt og levende den er skrevet, gør den ikke helt samtidigheden med Holberg til skamme. Ved sine øjebliksbilleder fra Sverige lige efter den store krigs tid har den også nogen kulturhistorisk interesse, og supplerer Chr. Gyldecrones fildringer fra årene lige før krigen (offentliggjorte af mig i Karolinska förbundets årsbok 1923), såvel som gesandtskabsindberetningerne fra samme tid (trykte af Fryxell i Handlingar rörande Sveriges historia). Endelig er den et af de vigtigste ældre kapitler i historien om de Danskes opdagelse af Sverige, der tydelig nok endnu på Bircherods tid var et ukendt fastland. (Jfr. min artikel i Samlaren 1922 om „Danskes rejser i Sverige.“)

G. E.

Jacob Bircherods
Reyse-Journal
fra Kiøbenhavn til Stockholm.

Hands relation over Staden Stockholm
og Reyse-Journal tilbage igien.

Alt forfattet i breve
til Mag. Balsleff i Commerup
Hands Fætter og Ven.

Reysen begyndte d. 19. Martij 1720
og blev fuldendet d. 29. Junij samme Aar.

Stockholm d. 31/20 Martij 1720.

Mon Frère.

Jeg maae dog forbarme mig over dig, og skrive dig til fra *Stockholm*, ieg veed, at du lenges efter breve, og at du gierne er fornøyet med, hvorom det og er, naar dine arvinger kuns i tiden kand finde breve i din *Stærfsboe*, som ere skrevne dig til fra *Sverrig*.

Jeg contenterer din *Ambition*, og ieg skriver dig dette for at sende dig min *Journal* paa reysen fra *Kiøbenhavn* til dette *Stæd*; Men hvorledes vil det gaae med fragten, dit *Paaske-offer* det gaaer i løbet; thi du begiærer vel icke, at ieg skal betale *Posten*. Du seer, at *Journalen* er formeret i breve, og brevene *dediceret* til dig: ieg haabes, at du for din egen *Skjld* bliver saa *genereux*, at du lader dem trykke paa din bekostning; du rynker din pande ved denne *proposition*, og din *Hustroe* er vred, for ieg taler til dig om udgifter, men ieg er jo icke din *Patron*, du kand gjøre, hvad du self vil, Og naar du alleeneste hâr bekommet brevene, saa tillader ieg gierne, at du siden fordømmer dem til hvad brug du vil; ja og kaster dem bort hos dine gamle synder, og andet, som du tencker icke meere paa; Men om du forkaster skriften, saa forglem dog icke *Skrive*:

ren: bed got for din broder, som er i fiendens land, og forsikre dig paa, at her er ingen i *Stockholm*, ieg tør vel sige, i det heele Land, som elsker dig meere, end

din Fætter og tienner

Bircherod.

Adresseen paa brevet var denne
 og ælskelige

Magister Balsleff

Øpperste Præst i *Tommerup*

Superintendent over

sit *Biblioteque*, og *Licentiat*

til at sove hos Præste-Kohnen af *Brylle*,

Brylle er Annex til *Tommerup*.*

Kiøbenhavn Mandagen d. 18 *Martij* 1720.

Du har seet af det, ieg tilforn hâr skrevet dig til, at min tancke dend staar til *Stockholm*, du veed, af hvad *occasion*, og det er unødigt at *repetere* det. Kensen er bestemt i *Morgen*; vi viide, naar dend begyndes, men icke, hvor snart dend endes; de, som til forn haver været i samme Land, de *prætenderer*, at dend vil vare i 6 dage, mig er det *indifferent*; saa længe dend varer, saa renser ieg, og ieg kommer til *Stockholm*, naar *Generalen* kommer der, som ieg renser med; Men imidlertid da *permitter* mig, min *Ben!* at skrive dig daglig til; ieg vil dag fra dag *communicere* dig alt det, som forrefalder, og det lidet, som land *observeres* paa een rejsse, som skeer kuns igiennem Landet: bekommer du brevene, saa seer du deraf, at ieg i *Sverrig* og tencker paa mine *Danske Benner*; bekommer du dem icke, saa er der intet, uden min umage spildt, og den *æstimeres* intet. Farvel, min Præst! erindre dig mig i dine bønner, og Herren være med dig og dine.

*B.s eller afskriverens bemærkning.

Helsingborg, tiirsdagen d. 19 Martij.

Jeg begyndte i dag min rejse, ieg begynder i afften min *Journal*. Jeg rejste fra *Kiøbenhavn* i dag formiddag, flocken 10; og i afften flocken 10; er ieg i *Helsingborg*. Jeg har alt passeret *Sundet*, *jacta est alea*, nu er tærningen kasted, dend maa løbe, og ieg videre frem. *Generalens Suite* er temmelig *Stoer*; *Hand self* og *Justitz Raad Neve**, som endnu ere paa dend anden side, de begge rejses i een *Caross*. Jeg som eet *Appendix* eller og *la partie honteuse* af *Ambassaden*, ieg rejses med *Kammertiennen* i een *Chaise*; tvende *Kustvogne* fører *bagagen*, *Kocken* hâr selv sin *skumskæ*, og *Kockedrengen* sin egen mund. Der skal 24 heste til alle vognene, og dend, der saae os i *Tyrkiet*, skulle tencke, at det var een *Caravane*.

Indbyggerne her i *Helsingborg* glæder *Sig* ved *Stilstanden*, som er imellem begge *Riger*, og de *Norske* og *Svenske* de gifter sig sammen, i haabet, at *freden* skal snart følge, det ieg ønsker af hiertet, som een ærlig *dansk*. *Bægteren* skraaler paa *gaden*, nu ieg skriver dette, hand døver mig med sin *Biise*, og det første, ieg her lærer, det er at raabe *Bægter-skrieg*. Men ordene skriver ieg icke, ieg erindrer mig det, som de raaber hjemme, de minder os om at gaae til fengs, ieg følger og deres formaning, og *qvitterer* min pen for at gaae til hvøile, aldrig hâr ieg før sovet i *Skaane Land*.

I Helsingborg Onsdagen d. 20 Martij.

Mand sover i *Skaane*; som hos os i *Fyen*, samvittigheden maa være roelig, *sindet* fornøjet, resten følger af sig self. Der var intet, som holdt mig vaagen, jeg sov vel dend

* Peter Neve, høitstaaende embedsmand i *danske Kancelli* (†1740).

gandske nat, og ieg i dag med lyst skriver dig til igien. Nu er det afften, her ere vj bleven opholdte dend ganske dag, og vj bliver her endnu i Nat. Det blev i gaar een gevaltig Storm, saa snart som ieg var kommen over Sundet, og Stormen, som continuerer endnu, dend holder Generalen tilbage paa dend anden side. Fartøyet imellem Dannemarc og dette er meget slæet siden Krigen begyndte: der er intet uden smaae baade, saa hiulene maa tages af alle Bogne og bagagen pakkes af. Her ved byen er og broen afbrudt, baadene kand icke komme nær til bredden, folck og bagage maae bæres i land, og Bognene træckes igiennem Vandet af Skibsfolck; aldt dette er aarsag til, at der ingen Skipper gaaer ud, med mindre, at Vinden er *Favorable*. Generalen er derfor bleven opholdt paa den anden side, og ieg og de andre hands *emissaires* af *Domestiquerne* vi med lengsel varter effter hands ankomst. I dag formiddag gick ieg ud at spatzere, ved Vandet er en standje oplasted og belagt med 8-stykker. Paa dend anden side af byen, som er ind til landet, der er et stoert bierg, oven paa dette staar slottet, som det her kaldes; men som alleene er eet gammelt ruineret taarn, og bygget for Christi fødsel.

Indbyggerne fortæller, at *Svend Feldings** liig-kiste er i samme taarn, og dend, ieg ønskede gierne, at kunde faae at see. I dag talte ieg derom med *Commendanten*, Men dend, som forvarer nøgelen, er gaaet ud paa landet, kommer hand hiem, mens ieg er her, saa kand ieg sige dig, hvor stoer at ungefæhr *Svend Felding* var. Skilt:

* *Svend Felding*-sagnene er knyttet til Jylland (se *Svend Grundtvig*: *Danmarks gamle Folkeviser* I). Men i *Anders Sørensen Vedels* „*Wiser*“ har texten den begyndelse: *Svend Felding* hand sieder paa *Helsingborg*.

vagten i porten *præsenterede* mig idag sit *gevehr*, da ieg første gang gick uden byen at *spatzere*, og spurte mig, da ieg kom tilbage, hvor høj ieg var, hand meente, af hvad bestilling, men da hand hørte, at ieg var en *Danskt*, saa siden gjorde hand mig ingen ære. Nu i *efftermiddag* besøgte ieg *Provsten*, som ieg kiendte aldeles intet, men en fremmed hår altiid *friehed*, og ieg betiente mig af samme *privilegio*. Hand og *Hands Hustroe*; thi ordet *Kohna* bemærker hore i *Sverrig*, og ieg maae venne mig til at tale *Svenskt*, de begge toege vel imod mig, *tracterede* mig med *Thée*, *brendeviin* og *peber-lage*, og *tackede* mig for ieg der var kommen. Jeg indloed mig med *Manden* i *discours*, *informerede* mig hos hannem om tilstanden der ved *stædet*, og som hand længe hafde været i *Danne-marck*, saa spurte ieg hannem, hvad *forskliel* hand fandt paa vores og deres *manéerer*, som *effter hands sigelse* bestoed alleene deri, at de *Svenske* ere meere frie i deres *omgiengelse*, og bruger mindre *Complimenter*, end vj andre *Danske*, og samme maade raade hand mig til at *imitere*, naar ieg kommer til *Stockholm*.

Hand erindrede mig og om det, som *Saxo Grammaticus* skriver* om de *Svenske*, nemlig, at de meere *interessere* sig for fremmede, end for dem, som ere af deres egen *Nation*. Siden spurte ieg ham om de *Svenske Kierckeceremonier*, og om de i alding vare, som de, han hafde seet hos os, men hand vidste af ingen *differentze*, undtagen, at naar her *communiceres*, der da icke settes lys paa alteret, som *effter hands sigelse* var bleven *affkaffet* i

*Distnok XIV, p. 316: „der er intet *Folck* under *Solen*, som er mere redbaan at tage imod *Ublendige*, oc *snarliger* at *forskui*de dennem igien, end de *Svenske*.“ (*Wedels oversættelse*).

Kong Johans tiid,* da resten af de catholske levninger var bleven aboleret. Naar her og begravet et liig, saa ved graven læses een tryckt bøn, og formaning til de omstaaende, begierer Bennerne een prædicken à parte, saa ere Præsterne icke saa ubillige, at de skulle nægte dem dend for betaling. Naar et barn er bleven hiemmedøbt af een Foster-Moder, saa tilspørges hun af Præsten, paa hvad maade at *Sacramentet* er skeet, men er det forretted ved en Præst, saa *confirmeres* daaben icke i Kircken. Præsterne her bliver vel lønnet, og var det icke i fiendens land, saa ønskede ieg gierne, at *Tommerup* laae i *Skaane*. Provsten fortalte mig, at der til dend sidste Rigs-dag var bleven handlet, om at formindske de *Skaanske* Præsters *salaria*, men at angiverens forslag var gaaet krebssgang. Self fulde hand mig over i Kircken, for at viise mig dend, som er smuck og stoer, og ieg af de bencke, som ieg der saae, kunde mærcke, at byen maae være folckeriig. Hand viste mig adskillige danske Udelige Vaaben, og mange af Borens familier hâr endnu deres begravelser her i Kircken. Bag ved *Choret* observerede ieg een steen i muuren, saa stoer som een maadelig fliiise, og hvorpaa ieg læsede effterfølgende *epitaphium* over een af *Tycho Brahes* naturlige Døttre, og det, Faderen self hâr skreven. Jeg bad Provsten, lade mig det *abcopiare*, og sticke mig det i mit *Logement*, det hand og effterkom, og samme *copie communicer* ieg læseren. †

Exuvias abiens tulit huc Kirstina tenellas,
 Qvæ Brahæi olim nata Tychonis erat

*Johan III d. 1592. †Ved sin bortgang bragte Kristina sit spæde jordiske hylster herhen — hun som engang var Tycho Brahes datter. —

Illa quidem modicum mundi fuit incola tempus
 Interea modicis non tamen aucta bonis.
 Ingenio sexum superavit, moribus annos,
 Eloquij gratâ dexteritate pares.
 Ergo hanc, quæ dederat subito natura recepti,
 Consuetis majus ne quid adulta foret.
 Vivit at illa tamen, naturæ obstacula vicit,
 Pro modico æternum tempore tempus habet.
 Aethereisque potita bonis, mortalia temnit.
 Per Christum civis legitimata Poli.

Obiit peste Anno Dⁿⁱ MDLXXVI

Septembris die XXIII

Vixit annos II Menses XI Dies XI Horas XI*

Mors

Quo citior dulcior

Quo ferior amarior

Vel var hun kun en kort tid beboer af verden, — men hun var alligevel
 udfyret med ualmindelige evner. — I begavelse overgik hun sit køn, i
 dyder sine år, — og ved sin tales søde behag sine jævnaldrende. — Der-
 for tog naturen, som havde skænket hende, hende snart tilbage — for
 at hun ikke skulde blive udviklet udover det almindelige. — Hun lever
 vel, men har overvundet naturens hindringer, — i stedet for den korte
 tid har hun nu den evige tid. — Efter at have erhvervet den evige
 lykke, foragter hun den forgængelige, — ved Kristus er hun blevet
 Himlens retmæssige indvåner. — Hun døde af pest i det Herrens år
 1576 d. 24. September. — Hun levede 2 år, 11 måneder, 11 dage,
 11 timer. — Døden er blidere, jo hurtigere den er; bitrere, jo gru-
 sommere. — For Christina, sin søde lille naturlige datter, i dygtighed
 og karakter forud for sin alder, digtede og oprejste faderen dette. —
 * Fejlslæsning af præsten eller af Bircherod. Hun døde 2 år, 2 måneder,
 2 dage, 2 timer gammel.

Christinæ dulciss. Filiolæ naturali
Præter ætatem, industriæ et moratæ
Pater F. et P.

Vel seer ieg af det, som er skreven, hvor gammel at pigen var; men dog imellem os, sig mig hvad var vel hendes alder; var hun kuns 2 Aar, hvorledes forstaar du da dette vers:

Eloqvij grata dexteritats pares.

Var hun elleve, hvorfor er der da forskiel paa tallene.

I Sacristiet i samme Kircke staar eet stort speigl, som Præsten betiener sig af; Gud er een ordens Gud, og det skicket sig ilde, om Præstens Skæg var ick vel kiemt. Til sluttning saa maae du viide, at dend gamle stii er brugelig her i landet, og da det for dig er i dag d. 20de, saa er det her d. 9.* Dend Svenske Calender-Macher hand vil, at ieg skal være yngre, end ieg self tenckte, der skiller 11 dage imellem hands og min Moders Regning, hvilcken af begge staar meest til at troe. Jeg ønskede, at hun kom til Skaane, for at have dend fornøjelse, at see hende skiendes med de Lærde til Lund; thj i hvor fred-sommelig hun og er, saa veed ieg, hun dog vilde main-tenere sin meening i denne post, var det og imod en Pro-fessor Matheseos.†

Helsingborg Torsdagen d. 21/10 Martij.

Generalen er endnu ick kommen over Sundet, og ieg effter ald anseende bliver her saa lenge, at ieg kand lære

*Den gregorianske kalender, der var indført i Danmark 1701, blev først 1753 indført i Sverige. — †Prof. i Matematik.

det Svenske sprog, førend ieg kommer ind i Landet. Een pige kaldes *flicka*, een dreng *Gosse*; *poike*, naar hand bliver ældre, dreng til hand er gift, og siden *Gubbe* til hands døds time. Er det ick vel at have *profitered* i saa kort een tiid, hvad om ieg blev her lenge, ieg er viss paa, at ieg lærte at tale bedre Svensk, end mangen geistlig taler *latin*. Jeg lærer og at kiende de Svenske penge, veed du saa vel, som ieg, hvad een *platen** og eet half øre er, og hvor mange *Kundstycker*, der skal til een *daler*. I dag loed ieg verle een *ducat*, og bekom ieg igien saa mange penge derfor, at hafde du seet dem alle i een pung, du skulle tencke, at det var dit *Juule*-offer, ja og paa een tiid, da *Bønderne* fattedes *Regn*, og havde din *forbøn* nødvendig. I formiddag hafde ieg vildet været i *bøn*; men ved døren faldt mig det ind, som I *Geistlige* kalder *casus conscientiae*:† *Kand* ieg gaae i een *Svensk Kircke*? Lad mig viide din meening; thj ieg legger ick min *bog* og hat bort, førend at ieg igien bekommer dit svar; du, som een *Præst*, du *kand* jo viide, om ieg derover kunde giøre mig een *Scrupul*, og med tiden faaer I *Geistlige* først at viide, naar vj værdselige bliver *hungrige*. *Bønnen* holdes kuns eengang om dagen, da *Præsten* gaaer self paa *Prædickestoelen*, hand er klæd paa dend *Tydske* maneer, og pibe-kraver er ick kiendte i dette Land.

Ønskede du ick, at være *Præst* i *Skaane*, ieg veed, at din *krave* dend *incommoderer* dig, men *reformere* du din, de andre skal snart følge dit *exempel*; hvor mangen

---

*En plåtmynt var en stor firkantet kobberplade med runde stempler påtrykt lydende på værdien i daler sølvmynt. De benyttedes i Sverige fra 1644—1776. Jfr. nedenfor s. 60. — † Et samvittigheds-spørgsmål.

feed og korthalset Præst sukker under Kravebyrden. Kirken her er altid lugt, undtagen naar tiennesten holdes, og Præsten har ingen alterklæder paa, uden ved *communien*. Aaret igiennem er alterdragten paa samme maade, som dend, du seer hos os selv; men i fasten da er dend sort: de Svenske sørger for Christi død, saa de enten maae være ham meere beslektet, end vj Andre Danske, eller og at dette endnu er een *Catholsk ceremonie*. Du erindrer dig vel, hvad ieg tilforne haver skrevet dig til, da ieg endnu var iblandt disse vores *Religions fiender*.

I gaar besøgte ieg Provsten, i dag hafde ieg vildet være hos *Capellanen*; thi fød af en geistlig stamme, saa *addresserer* ieg mig altid til geistlig folck; men jeg fandt ham icke hiemme, og gick derfor hen til *Rector* for at *informere* mig hos hannem om tilstanden her ved *Skoelen*; men det er et *mutilatum corpus*,* og mand i *Skoelen* kand spørge, hvor *Skoelen* er, dend, som her var i forige tider, dend af vaade sprang i lufften i dend sidste *Krieg*,† og siden dend tiid er her ingen *publique huus*, hvor ungdommen kand *informeres* i. *Rector* har sine *discipler* paa sit *Kammer*, og *disciplerne* ere tre i tallet, just saa mange, som der skal til at dandse en *fie buuren*.‡ Hver af de andre tvende *Collegis* har og deres hos dem, saa *skoelen* er vidt adspredt, men *Rector* flatterer sig, at dend igien med første skal komme i bedre stand; her samles penge i landet til at opbygge eet nyt huus; naar pengene kommer, saa og *Skoelen*, og *Skoelen* skal trecke *discipler* til sig. Der var een *Svensk nærværende*, da ieg talte med *Rec-*

* lemlæstet legeme. — † 1710 og 1711 var Helsingborg blevet belejret og bombarderet, først af de Svenske, bag efter af de Danske. — ‡ Wel vier Bauern, en folkelig dans.

tor, og som hands mores* viste, at hand var een af de lærde, og af dem, som omgaaes meere med de døde, end levende folck, saa indloed ieg mig og med ham i discours, ieg spurte hannem om de lærde i Sverrig, og om viidenskaberne florerede der i Landet. Hand suckede til dette spørmaal, og bad mig erindre mig dend sidste Konges humeur, *Regis ad exemplum*,† og deri bestoed det gandske svar. Stormen continuerer endnu, Generalen er i *Helsingøer*, nu er det afften, og om hand end kom, saa blev vi dog her i nat; drømmer ieg noget, saa fortæller ieg dig det i morgen; thi byen fournerer mig ingen meere materie.

Helsingborg Fredagen d. 22/11 Martij.

Klocken er 10 om formiddagen, og Generalen er endnu icke kommen over *Sundet*, dog haaber ieg vel, at det skeer i dag, Stormen hâr lagt sig, vinden er favorable, og ieg tvivler om, at der nu er noget, som skal hindre ham fra at komme hid. Skipperen raaber: Generalen kommer, ieg maae ud, for at tage imod ham; men hand er endnu langt fra land, saa tiden tilloed mig gierne at skrive videre, om ieg ellers hafde haft noget at skrive om. Enhver er munter i værtshuusset, hvor ieg logerer, alle glæder sig ved Generalens komme, værten sværter sine gamle sko, værtinden smykker sig, børnene ere og alle occuperede, een slicker sig om munden, een anden snyder sin næse, og ammen, som seer, at alle pynter sig, hun tencker, at det og kommer hende til, og pudjer sig op, som om hun skulle med til *Stockholm*. Hun hâr aldt hegtet for sine patter, Choqverer dette eet Geistligt øre, Præsterne veed jo at

*Manerer. — †Efter kongens exempel ∴ som kongen er — —

Qvinderne de hâr patter. Nu vrier hun sin hue lige, som barnet hafde sat i u:orden, hun skiffter tøfler, eet reent tørre-Klæde kommer om hendes hals, og hun spøtter paa det slidne for at toe sig med, hun vender sit forreflæde, hvad hører der meere til een amme-stads. Pigen i huuset fener i alle kroge, aldtning er hende i Benen, nyelig faldt hun, og slog sin næse til bloeds, da hun tog effter eet straa, som koesten ick kunde føre bort. Hun fiertede i det hun faldt, nye fortræd, og nye forrettning; der maatte røgges i dend gandske stue og Røgen qvæler folck, Vindverne luckes op og her gøres ild paa nye. *Enfin*: aldtning er her i bevægelse, og ieg veed ick self, hvorledes at ieg kand skrive dig til.

Commendanten hand gaaer ved vandet, eller bedre at sige, hand hincker; thi hands eene been er *Snedkerens* arbejd; der er bud effter heste paa Landet; thi byens ere alle døde. Vj venter og een *Svensk obrist Lieutenant*, som skal følge *Generalen* igiennem landet, de danske ere farlige folck, nogen maatte bide et stycke af en klippe, det blev skade for landet, og *Dronningen** vil ick, at vi maae rensse alleene. *Adieu* fra *Helsingborg*, *Generalen* er nu ick langt fra Land, ieg maa ud for at tage imod ham, vj rensfer herfra, saa snart *Bognene* bliver færdige, og du i afften kand vente *continuationen* paa dette brev.

Jeg maa sige dig, førend at ieg skriver videre, at det nu er afften, og tiden, da ieg lovede dig at slutte mit brev. Kloeken 11 kom *Generalen* over *Sundet*, vagten præ-senterede gevêhr, da hand trædde op paa pladgen, hvor *Commendanten* af *Helsingborg*, og dend *Svenske*

*Ulrika Eleonora.

Obrist Leut: *Hasenkamph* kom, og toge imod ham: *Caresser* paa begge sider, de Danske de meener deres, Svensken er altid falsk. Generalen havde Skiltvoagt for sit logement, mousqveterer dend første time, piqvenerer dend anden; du veed vel icke, hvad disse sidste ere for folk; men det er dig og unødvendigt at viide, med mindre at du blev Soldat i *Sverrig*, og dit *Bonnet** spaaer dig en bedre lycke. Vi rensste fra *Helsingborg* i dag klokken 1. Behen siden dend tiid hâr været meget ond, Milene stoere, og hestene meget smaae og udtrættede, hvad under, at renssten gaaer langsom for sig. Klokken var 12 om natten, nu vi kom til Herberge, ieg hâr sagt dig, hvad dend var da vj begyndte renssten, saa du tencker vel aldt, at vi nu ere langt fra *Helsingborg*, nen! icke saa gesvindt, vj haver renst 4 miile, og dette er vel renst i *Skaane*, Landet seer ud som *Fyen*, men Bønderne viisfer, at ieg er langt fra *Odense*, de ere klædte i sorte trøyer, nogle med sorte, andre med hviide buxer, og hver dend, som er giff, hand bærer sit tegn paa hagen, Bønderne balberes icke fra tiden, de første gang gaaer i Brude-seng, saa skægget er nota *characteristica* paa en giff bonde, og viisfer ungesæhr, hvorkænge at Eiermanden har været i dend stand. Vi logerer i afften i eet sted kaldet Ecket, finder du det i dit landkort, saa kand du viide, hvor nu din Fætter er, finder du det icke, saa veed du dog, at ieg er i *Skaane*. Stædet er hvercken een bye eller Landsbye, det er, som en Kroe, hvor mand skifter heste, og slige stæder kaldes *Giestgiverhoffe* paa *Svensk*.

*En slags flade, fve hatte, som Gejsligheden tidligere bar.

Fra Gieftgiver-hoffet Trara Løverbagen d. 23/12 Martij.

La mig sahn, er ieg icke aldt kied af rensen. Jeg sov i nat paa straae, kand en fange paa *Bremmerholm* vel sove væhre; dog var det icke een straf for mig, men andet rum var der icke i Herberget, og ieg maatte nøyes med det, ieg fandt. Bertshuusene her, og i det gandske land, som ieg hører af dem, som hâr været her tilforn, ere slet forsunede, der findes intet, uden heste til forspand, salt kiød, brendeviin, svag dricke,* og tørt brød; saa de rensendes, som self icke fører vogne og provision med sig, dem fortrynder det, at være komne til *Sverrig*; sengene ere og rare i de *Skaanske Landsbne-verts-huuse*, hvor der findes tvende, der er *Berten riig*, men hvad er det for en Suite, som *Generalens*. Der vare tvende i *Bertshuusset*, hvor vi sov i nat, og *Generalen* hâr self sin egen med sig; men *Justitz Raad Neeve* forlangede een, dend *Svenske Obrist Lieutenant* dend anden, og vj andre *Adams* børn vi sov paa straae, som kalve i en baass, undtagen, at det var med meere orden. Klocken 2 gick vj hen at sove, klocken 4 stoede vj op igien, klocken 6: gick vi til vogns, og vj siden dend tiid haver reyst dend gandske dag, uden at endnu komme udaf *Skaane*. Jeg skrev dig til igaar, at Landet kom mig for som *Fyen*, og ieg endnu i dag er i dend samme tancke. Her er marck og skove, her voxer baade *Rug* og *Bng*, naar det er *Uarsens* tiid; og det, hvori *Jndbyggerne* meest ligner de *Synske*, det er, at *Bønderne* spiiser grød til alle maaltider. Jeg elsker mine *Confreres* i grød, og til et tegn, at ieg vil dem vel, saa ønsker ieg dem af hiertet, at de alle hafde samme *Konge*, som du og ieg. De, som af benæfnte bonde-stand boer

*Let Øl.

paa grendſerne imellem Skaane og Smaaland, hvor ieg nu er, de bærer belter om livet, hvori de i forrige tiider hafde deres Knive. Dend Svensſke *Obrist Leutenant*, ſom nu renſer med mig i *Chaiſen*, hand fortæller mig, at naar Bønderne i forrige tider gick til Bryllup med deres knive i benæfnte belter, qvinderne da førte altiid et liiglagen med ſig, for at betienne ſig deraf, i ſald, at mændene bleve ſlagne ihjel.* Nu er her intet at frygte for ſlige tilfald, ieg leer af Rudſkens belte, kniven fattes, og om hand end var drucken, ſaa dræbte hand mig dog icke med en rem af leder. Qvinderne i Smaaland hafde ogſaa i forrige tiider deres belte af ſølf, og vel garnered med knive, aldt til en erindring om de *Amazoner*, ſom i forrige tiider hafde levet i dend provintz. Jeg hører tale om dem, ſom i det 8de ſeculo hafde ſignalizeret ſig i eet fæltſlag imod de Danſke,† og ſom alle i eet viſt Herred til een admindelſe paa deres tapperhed *obtinerede* det *privilegium*, at qvinderne fra dend tiid af maatte gaae fuldt i arv med deres Brødre, og paa deres Brøllups dag have tromme for ſig, naar de gick i Kircken; Men dette blev affkaffet i det forrige ſeculo, til det ſiden blev *remonſtreret* Kong Carl den 11: af hvad aarſag, at diſſe privilegier var dem forundt, og ſom igien *accorderede* dennem deres forige

*Petter Rudebeck: *Smålandſka Antiquit.* 1693. Se *Hyltén-Cavallius*: „Wärend o. Wirbarne“ II, 386. — †Sagnet fortæller at Blånda og hendes Skjoldmoer beſejrede de Danſke ved Braavalla, der henlagdes til Wärendſogn. Til belønning fik kvinderne lige arv med manden, ret til at gå med ſkærf og til at have trommer og piber foran ſig til bryllup, ſom om de drog i felt. — *Schlyter*, *Jur. aſh.* II, 173, mener at ſagnet er opfundet for at forklare den gamle arveſæd, der havde holdt ſig længere i det affides Wärend end i det øvrige land. Jfr. *Hyltén-Cavallius* II, 244, 408, 454 og 458 og *Dybeck*: *Runa* 4, 16—22.

arv-friehed.* Imidlertid saa hører ieg dog, at meesten alle kvinderne hâr *qvitteret moden*, med at bære belter, undtagen de, som endnu lever efter dend gamle Verden.

Jeg erindrer mig nu intet videre at *communicere* dig i dag; og om ieg end viste noget, saa skrev ieg dog intet meere. Det er aldt silbig, ieg maae hen at spiisfe, nu hâr ieg lenge brugt min pen, munden skal og i arbend. *Adieu!*

Fra Giestgiverhoffet *Schelingery* Søndagen d. 24/13 Martij.

Jeg beklagede i gaar, at ieg natten tilforn hafde sovet ilde; men hvad maae ieg nu sige, ieg som siden dend tiid hâr hvercken været i seng, eller haft et knippe halm for at hvile mig paa. Vi rejste dend sidste gandske nat, og som ieg seer lidet om dagen, saa mindre i mørcke; ieg veed intet at sige dig om nattens rensfe. I dag formiddag *qvitterede* vi Skaane, nu ere vi i Smaaland, een *Provindtz* som *differerer* meget fra dem, ieg endnu hafde seet tilforn: Rejsen i dag hâr været igiennem stoere Skove, af gran, og enebærtræer, grønne, som midt om Sommeren, om bladene end vare skjulte med Sne. Veen var igiennem *alléer*, saaledes ere træerne vorne af naturen, men ingen *allée* er bedre plantet: Rejsen hâr derfor i dag været angenehm for siunet, men lemmerne de besværer sig, kulden trenger til marv og been, og det hielper intet at være vel klædt. Dend Svenske *Obrist Leutenant* hand vil, at ieg skal dricke brendeviin, bønderne ere og i dend samme tancke, de *præsenterer* mig glasfæt, *quis potest resistere tot armatis*,† ieg dricke med, og om alting gaaer vel, saa med tiden kand ieg blive en *Mester*. Kir:

*Jfr. Schlyter: Juridiska Afhandl. II. 173—191. — Retten har aldrig været ophævet formelt. — † Hvem kan modstaa saa mange bevæbnede?

kerne her i *Provintzen* ere bygte af træe, og dæckt med bredder, ieg seer ingen taarn derpaa, uden meget sielden, saa Kirkerne seer ud som Korn-lader: Klokkerne henger paa Kircke-gaarden, i eet huus, som er bygget for dem à parte. De fornemmeste grave paa Kircke-gaarden ere indhængnede med stacheter, dette rum er dæckt med bredder, byggt som eet huus, og oven paa er een spiir og een fløy; saa at om Kircken seer kuldet ud, saa er Kircke-gaarden fuld med spiire, mueligt, at de paa *Dommens* dag skal viisse de døde *Ben*. Du erindrer dig vel, at det i dag er *Søndag*; een hazard, og ingen andagt førte mig ind i een *Landsbne-Kircke*, men ieg fandt der intet, som var værd at skrive om, der var ingen *Tavle* over alteret, og Kircken saae ud, som een af de *Reformeertes*: *Tiennesten* var til ende, og *Præsten* *Cathechisered* i *Choret*, saa ieg igien gick ud af Kircken ind i eet *Bondehuus*, for at der varte, til *Bognene* igien vare blevne færdige; thj vi skiffede heste i samme *Landsbne*; Men eet øyeblikk effter, ieg der var kommen, blev stuen fuld af folck, alle *hvens* bønder og *qvinder* fulte mig effter ud af Kircken og det, for at see paa mig, da ieg dog veed icke, at der var noget at see paa. Men saaledes er det her i *Landet*, *Landsbne*: folck de gaber paa fremmede, som om de kom fra een anden *Verden*, og hver dend, som icke er klædt i blaadt, hand for dem er eet fremmed dyr, dend *colour* er hver mands farve, og det siunes, som alle *Svenske* *Herrer* vare af samme familie, deres *livrée* er eet over aldt. Stuen i *Bondehuuset*, som ieg talte om, dend overaldt paa *Beggen* og under loftet var tapitzeret med hvide laggen, ieg spurte *Berten*, hvad aarsagen var, og svarede hand mig, at det saa blandt dem er brugeligt, at deres

fornemste stue behenges *Juule*-aften over aldt med lagen og duge, samme aften settes mad paa bordet, og det i dend *quantité*, at alle huusets folck kand blive spiiist dermed, til 20de dagen effter *Juul*, og samme mad bliver staaende paa bordet, baade dag og nat, i benæfnte tiid, uden at giemmes bort: Een af deres fornemmeste Ketter til denne høntiid, er blødt fisl, som aldrig maae mangvere, om dend og skulle hentes 10: Miile borte, og naar da deres stue, som sagt er, bliver til *Juulen* behengt med hviide Lagen, saa bliver de, som vare over bordet, hengendes det gandske aar igiennem, og det var dem, som ieg saae i *Bonde*-huuset, og som gav mig lenlighed til, at informere mig om denne *Ceremonie*.

Jeg spurte *Bønderne* om *Præsterne* her i Landet, og hvad der henhører til det *capitel*. Mangen *Landsbys*-*Præst* hâr 6 à 7: *Kircker*, 2 à 3 *Capellaner*, og een flocker til hver *Kircke*: De omgaaes alle med hin anden, uden *facon*, *Præsten* og *Bonden* æder og dricker sammen, dandser med hin anden til *Berts*-skab, slages iblandt, og siden igien bliver *Benner*; *Præstens* løn bestaaer i tiende, offer til de 4te aarlige bededage, og adskillige *accidentzer*, her offres med *Brude*-folck, og naar een døer i *Sognet*, eller een *Barsel*-*Kohne* bliver ført i *Kircke*, saa foruden dend *ordinaire* betaling, bliver der satt kiød, smør, brød, og allehonde mad paa en hylde offentlig i *Kircken*, for at derved *animere* deres efterkommere, og aldt dette hører *Præsten* til.

Kort tiid, efter at vj vare renste bort fra benæfnte huus, kom vj forbie eet *Kaars*, som paa marcken er oprenst over en *Dansl* *Obrist*, som derpaa stædet var bleven skudt, i *Kong Erichs* tider; forlanger du videre underrætning

om dend *materie*, saa *consuléer* dig med *Saxone Grammatico*, hand næfner *passagen* i sin *Chrönicke*, og bogen er nu icke her ved haanden.*

I dag middags spiiſede ieg i eet *Bertshuus*, hvor der var *Bröllup*, ieg saae denne *Svenske* brud, men ingen *furia*, som nyelig kommer udaf *Helvede*, kand see meere forstorret ud, end hun saae. Hendes haar for i panden var kruset, som det nederste af een tyck *Præste-peruque*, og bag paa arlerne hengte det gandske slet, som om det hafde været blødt i *Band*, og banket med en tærſke paa *Brudens* ryg: Paa hovedet var en *Krone* af forghldt *Messingtraae* saa stoer, som een grnde, i hendes øren vare grønne steene, og ellers overaldt behengt med baand, som taablige folck hos os, der løber om paa gaden. Slig een *Krone* og *Brude-stadg* findes hos alle *Landshæ: Præste-Kohner* i *Sverrig*, og som leyer det bort for penge; Fortæll dette for din *Kiærreste*, kand hun icke føre sig det til nytte; de af *Generalens* betiente, som hafde seet *Brude-folckene* spiiſe, de forſiikrede mig, at *Præsten* sad imellem *Brud* og *Brudgommen*, men det tvivler ieg paa, med mindre, at det her er *Moden*, at *Præsten* skal sove dend første nat imellem *Brudfolck*: De fortalte mig ogsaa, at naar alle ved bordet fick reene tallerkener ved hver *Ret*, saa beholdt *Bruden* altiid det samme. Jeg spuurte de *Svenske*, hvad aarsagen var, og hører ieg, at det saa er *Moden* paa landet: *Bruden* spiiſer paa samme tallercken, baade suppe, kiød, fiesk, *Kaal*, *fisk* steg, *baggelsse*, og af aldt, hvad der er paa bordet; og som haaben formeeres immer, besønderlig, om *bruden* er læcker,† saa til sidst

* Usikkert, hvad *B.* tænker på. Det kan ikke være noget sted hos *Saxo*.
† o: kræsen.

ningen bliver tallerkenet et *Magazin*, som effter Maaltidet foræres bort til een fattig Qvinde, som varter der effter ved døren.

Jeg saae Brude-folkene dandje, og at Brudgommen blev dandjet af de u-giffte Mandfolckes lav. Lenge løbe de om med ham paa gulvet, siden luchte de ham ind i en kreds, og løfftede hannem oppaa deres hænder, og saaledes i dend stand præsenterede hannem eet glas Biin, det hand tømnet paa deres sundhed, sloeg glasset paa gulvet, og dermed toeg affkeed med dennem: Derpaa toge Mændene hannem i deres *Compagnie*, og regalerede hannem med Biin, hvor hand igien maatte dricke paa sine nye *Cameraders* Belgaaende. Vi logerer i afften i eet Landsbne-Berts-huus, hvorfra ieg daterer brevet, pigerne i huuset seer paa vj mange rensendes danske, taler vj til dem, saa forstaaer de os ick, og kalder vj paa dem, saa gaaer de bort, ingen følger *Evangelij* ord. Huuset er bygget af bredder, og taget er det, som skiuler stuen, anden loffte er her ick; Alle Bønder-huusene her i Landet ere bygte paa samme *Manéer*, nogle seer ud, som *Lyst-huuse*, andre, som *Røver-Kuhler*, men over aldt findes een stoer *Skorsteens* ild. Brenden koster intet i dette land, og i hvilcken stue der er een *Skorsteen*, der er og ilden antændt. Luen gaaer oven ud af *Skorsteenen*, og det ofte paa 3 a 4 stæder i et huus, saa det siunes om afftenen, som om huuset stoed i brand. Bønderne bruger ingen *lyss*, de betiener sig ved ilden; og naar de hâr at forrætte i eet kammer, hvor der er ingen ild, saa tænder de een spaan af grantræ, som er skaaren dereffter, og lyser bedre, end noget *lyss*. Deres brød ere flade og tynde lager, saa stoere som eet bøtteløg, og midt paa med et hull igien:

nem, som de trecker paa stenger og henger til Zierath omkring i disse varme stuer. Disse lagger giemmes aaret igiennem, og de haardeste ere meest *æstimerede*; ieg begierte at forsøge een; men Jeg maatte bryde dend med een hammer.

Børnene bliver vuggede her, paa een anden maade, end dend, som hos os er brugelig. Buggen er som en flad skuffe, dend henger i 4 reeb, som ere sammenbundne, og fæstede paa een stang, som gaaer over een bielcke; ved disse reeb holder Ammen med haanden, og gyncker barnet op og neder: Jeg veed icke, om du forstaaer mig, men bedre kand ieg icke *explicere* mig. Bønderne her ere meere skiægede, end de i Skaane, og det siunes for mig, som om ieg levede i *Apostlernes* tiider, thj skiæget gaaer op til øynene.

Obrist Leutenanten fortæller mig, at meesten alle Bønderne i Smaaland hâr een flindt i deres huus, og at de ald tiid *tracterer* de *Svenske Officerer* for intet. Bøndernes næring bestaaer af skoven, af fyr-træerne brænder de tiære, beeg og harpir, og Potaske af bogen; du veed vel, hvordan det *præpareres*, saa ieg taler intet om dend *materie*; Paa mange stæder er skoven afbrændt, heele 100 træer ere svædne, og andre staaer i Rull, dette er fælt at see, for dend, som icke er vant dertil.

Landet er fuldt med broer og becke, Jernminer, saugemøller, stoere skove, gieder og kidd, som gaaer i Bøndernes stuer. Aldting er Ugudeligt diurt her, og i det gandske Land, og hver mand klager, at her er ingen penge. Mange fattige Soldater overløber os her for allmøse, de beklager, at de i mange Nar hâr ingen *montering* bekommet, og Gagen bliver dem icke betalt, hvoraf skal de leve? de

maae jo bettle een gave af een dansk eller Svensk haand, aldt er dem *indifferent*, naar de kuns land bekomme een allmosse.

Fra Giestgiver-hoffet: Raahbye Mandagen d. 25/14 Martij.

Vi *continuerer* vores rejse i Smaaland, og rejsen er heel underlig. Indbild dig een *Chaise* med 6 heste for; dend der fører er een gammel bonde-Kohne, og twende yngre *dito* fører de forderste heste frem, hvad om du saae mig saaledes i Fyen, tenkte du icke, at ieg vilde ud at pløje; men her seer vi det uden ald forundring. Landet er øde for folck, og da *Sverrig* er af dend *partie*, som i forrige tiider var kaldet *vagina gentium*;* saa veed ieg icke, hvad navn det fortiener nu. Aldt det, ieg her seer, er bierge og klipper, stoere skove, og gandske marcker besaaede med steen; men folck ere rare, i det ringeste saa seer ieg lingen, uden i Bærtshuusene, hvor vi *logerer*.

Jønkøping, hvor ieg spiiisde i dag middag, var dend første *Kiøbstad*, som ieg endnu havde seet, siden *Helsingborg*, som er 26: Svenske miile, og 39 danske fra hin anden, heller icke hâr ieg seet een *Landsbnye*, men eenlige huuse ved vejen, som *Posten* og de rejsendes *addresserer* sig til, for at bekomme heste til forspand; Landet er som en ørck, og ieg seer her intet, uden det, ieg foran hâr sagt: skove, bierge og stoere klipper. Mangen een er miile lang, og baade vanskelig at bestiege, og igien at komme neder af. Hestene land ofte icke regiere *Bognen*, og naar helden kommer, saa raaber forrideren: *Backa, backa*;† og

*Zollenes modersføb (Jordanes: De origine actibusque Getarum IV. 25), almindelig brugt udtryk af de svenske *Rudbeckianere*. —

† bak, bak.

derpaa springer neder af hesten for at spende hiulene fast. Du maa vide, ved det, ieg nu taler om klipper, at om der i forrige tiider var eet land, som fløed med melck og hunning, saa flyder i dag *Generalens* Bogn med *ungersck* viin, og det, siden at vi kom over det sidste bierg.

Jeg hâr foran sagt dig, at ieg spiisde i dag middag i *Jönköping*, som er een stad; thj ordet bne bemercker een Landsbne paa *Svensk*, og ieg derved *dishonorerer* mangen ærlig *Kiøbsted*, naar lenligheden falder til at tale derom. Saa snart, som dend *Svenske* *Obrist* *L:* og ieg vare der ankomne; thj vi renser endnu sammen, og gemeenlig for ud, som *Tobix* hund,* for at *annoncere* *Generalens* komme, saa kom adskillige *Svenske* *Officerer*, for at besøge hannem; Iblandt samme var een, som nyelig kom hiem fra det *Svenske* *Lapland*, og som fortalte os adskilligt om samme Land: at mangen bonde hâr 100 miile for sig og sin familie, at hand bygger sin hytte paa marcken, hvor hand mercker, at der er meest musß og urter, og at naar hands *Keendyr* hâr fortæret det, som der findes paa æggen, saa sløtter hand hen paa eet andet stæd. At *Indbyggernes* riigdom bestaar i at have mange af disse dyr, og at magten hører dend riige til; at de *Vinter* og *Sommer* gaaer med deres blotte bryst; at de kiender hvercken til øll eller viin, men, at de daglig dricker *Wand* og *brendeviin*, at de fanger eet slags fugle, som der findes, dem tørrer de i lufften, til de bliver som trøske, og siden spiisfer de dem saaledes raae; at de aarlig betaler

* *Tobias* bog 5,25 og 11,3, nævner hunden, men ikke at den løb forud. Mulig en hentydning til skuespillet *Tobix* *Komedie*, den gamle *Tobias'* replik, V. 3.

een viss *tribut* til Dronningen af Sverrig, eller Kongen, naar her er een, og at *tributen* leveres paa markederne, som holdes paa grendserne imellem dette og deres land, betalningen sker i *Hollandske specie=Rixdaler*, som i *Lapland* er een gangbahr og *ordinaire* mynt; thj *Indbyggerne* accepterer icke de *Svenske* kaaber:penge; at der i dette Aar er efter Dronningens ordre bleven oprettet *Skoeler* for dend *Laplandscke* ungdom paa *Grendserne* ind imod Sverrig.* Dette fortalte denne *Officerer* os, og som ieg hørte hannem an med *attention*, saa trøstede hand mig ved, at ieg i *Stockholm* skulle baade saae *Lapländer*, og deres *Keendyr* at see. Hand logerede i samme huus, som vj, og viiste os adskilligt af de *Lapländers* haandværckstøi og arbend, det hand *par curiosité* hafde ført hjem med sig. Iblandt andet saae ieg een af deres *fameux* heretrommer, dend var af *façon*, som een *guitarre*, undtagen, at der var ingen *griv* ved, som paa slige *instrumenter*; paa dend eene side, som var flad, der var skindet, som paa een anden tromme, og paa skindet vare adskillige *ubekjendte figurer* mahlede med en blegguul farve, dend anden side var af træe, og lidet rund, som eet brød, der er hvercken rundt eller fladt.†

Jeg kommer igien til *Jönköping*, dend er bygget af træe, undtagen *Kaadhuuset* og *Slottet*, dend er meget liden, ligger dybt, og *Indbyggerne* ere i dend tancke, at dend alle Aar *siuncker* dybere og dybere, endtil dend omsider forgaar med alle. Floden *Bätren* gaar tæt ind til *Staden*, og naar dend enten gaar op, eller en *Vesten*

* Kulturmissionen blandt de svenske Lapper var allerede begyndt under Karl IX.

† Jfr. *Svenske Landsmålen* XVII og *Fataburen*, 1910, s. 20 og 80.

Vind driver dend ind paa Staden, saa gaar Vandet ofte over alle gaderne, endtil det siden gaaer ud igien; det er et obet sted, men befæstiget af naturen, paa dend eene side er dend benæfnte floed, som er een af de største, der er i Sverrig, og stræcker sig imod 30 Svenske miile, og paa den anden er mange moratzer, og Slottet, hvor Landshøffdingen boer; Boldene om dette Slott er afhugne lampesteene, saa at, om det skeede, som dog siunes utroeligt, at fienden nogen tiid kom saa dybt ind i Landet, saa flatterer de Svenske sig dog, at der ingen kunde indtage dette Slott. Der i byen, ieg maae skrive det danske ord; thi Staden: det Svenske vil icke falde i min pen, der er Hoff:Rætten over de omliggende *Provintzer*.* Du veed vel, at her i Sverrig er tvende Hoff:Rætter, dend eene til *Stockholm*, og kaldes *Svea-Hoff:Rætt*, som er over de *Provintzer*, som effter Landets inddeeling kaldes egentlig *Sverriges Riige*; dend anden er her i *Jönköping*, og til dend hører effterfølgende *Provincer*: *Wester Göthland, Øster Göthland, Småland, Bahus Lehn, Skaane, Halland, Blecking, Värmland* og *Dalsland*, som alle kaldes de *Göthers Riige*. I *Jönköping* ere og adskillige *Haandvercksfolck*, som *excellerer* i at forarbejde *Baaben*, og aldt det, som hører dertil: Een er *Mester* i at gjøre en laas til en flindt, een anden piben, den 3de skruen, dend 4de veed vel at polere, og saa videre til *Glinten* bliver fuldkommen; og af disse *Mestere* tør der ingen falde een anden ind i sit arbend; dette *manufactur* kalder de Svenske eet *factorie* af *pistoel=, mousqvets=* og *bysse=* *Smidde*. Uden for *Byen*, men lides affides fra *Bejen*, er eet stæd, hvor adskillige *Haandværcksfolck* haver sam-

* Oprettet 1634.

led sig sammen,* og boer paa marcken. Dend Svenske *Obrist Leutenant* fortalte mig meget om dette stæd, og som tiiden tilloed det, saa rejste hand og ieg derhen for at see os om; der ved stædet er een kilde, som springer udaf eet bierg, formeerer sig i een floed, og hvorved der er bygged een pulver-mølle; Ved siden af møllen er 4re lengder huuse: alle byggede paa een manéer, og anlagte som Tælte i een Leyr; I disse huuse boer de, som arbejder ved pulveret. Bedre frem ere adskillige andre huuse for Smidde, som *excellerer* i deres *profession*, og paa een Bancke ved dend eene ende, er eet smuckt huus, hvor *Inspecteur* boer, og som af sit vindue kand see aldt det, som passerer, iblandt Haandværksfolckene. Alle de, som begiærer at antages derved stædet, de *præsenterer* sig for *Inspecteur*, som *examinerer* deres arbeid, og enten viisfer dem bort igien, om ham saa siunes, eller og *assignerer* dennem eet huus, hvor de boer deres livs tiid for intet; med mindre, at de selv ved deres nachlæstighed giører sig u-værdig til denne naade, da *Inspecteur* af egen *authorité* sætter dennem ud igien. Aldt hvad, som der forarbejdes, det betaler Mesteren, og hand alleene er *obligeret* til at holde sit huus ved lige. Vandet af floeden, som gaaer der forbi, det driver alle hiulene omkring, saa Mesterens arbeid er kuns det mindste. Dette denlige stæd, som saa rensendes kiender, af aarsag, for det er lidet fra Benen, det betragtede ieg med fornøelse, og siden igien med dend *Svenske Obrist Leutenant* fortsatte videre vores rensé. Paa Benen mødte vj mange af de fangne Rysser, som

* Husquarna, hvortil en del af våben- og krudtfabrikationen var henlagt ca. 1690. Jfr. Jönköpings Historia (1918—1921) II, 166 og IV, 55 ff.

dend sidste Konge i Sverrig førte ind i Landet fra *Pohlen*. Der er ingen *Cartel* imellem *Svensken* og *Czaren*, og det af samme *Politische* aarsag, som at der er ingen imellem *Kenseren* og *Tyrchen*: de vil dermed *animere Soldaterne* til at vel *defendere* sig, naar de seer, at der er ingen *appareance* til at igien blive *rantzoneret*;* Disse *Russiske* fanger ere værd at beklage, og besønderlig: de gamle, som nu icke kand arbejnde meere; thj om de end *logerer* og *spisses* frit hos *Bønderne*, og kand gaae, hvor de vil i landet, saa er det dog et ævigt fængsel, saa af dem kand tale *Svensk*, og aldt det, de veed at sige, det er at begiere en almøsse. Da de *Czariske troupper* forgangen *Mar* vare her i landet og kuns 16 miile fra dette stæd, da glædde fangerne sig ved deres *Messiaæ* adkomst, ja de i deres eenfoldighed loede sig formærcke, at de ved tiid og lejlighed vilde tienne *Czaren*, og sætte ild paa byen *Jönköping*, men dette deres anslag kostede dem deres frihed, og de alle bleve *arresterede*, saalenge at *Czarens troupper* vare her i landet.† Du hâr seet af opskriftten paa dette brev, at *Raahbye*, hvorfra ieg skriver dig dette, er eet *giestgiverhoff*, eller *Kroe*, paa vores *Danske* maal. Bj *logerer* der i eet smuckt huus, som er bygget af træ; her ere mange stuer og huuset er vel indrettet, men det er kuns eet tomt huus: i hver stue er en *Skorsteens ild*, og for resten *meublered*, som *Prophetens kammer*: een seng, eet bord, een stoel, og eet lius, der har du det*s inventarium*, og dette siunes dig vel, er nock for een reysendes, men forlad mig dog det, her er ingen *natt-potte*, hvor skal ieg hen, om ieg saaer dend nødvendig.

* *Løskøbt*. — † *Jfr. Schartan: De ryska krigsfångarna på Visingsborg (Karolinska förbundets årsbok 1915)*.

Fra Gieftgiverhoffet Mehlbye. Tirsdagen d. 26/15de Martij.

En af vores Bogne kom i gaar til skade, axelen blev brudt, og vj imod vores Billie maatte blive natten over i Raahbne; hvorfra ieg skrev dig mit sidste brev; 3 dag flokken 5 reynte vj bort igien, og fra dend tiid af, til i dag middag, da reynte vj i eet underligt land; Hafde Laterne staalet mig bort fra *Kiøbenhavn*, og Lyven bunden for mine ønen, til ieg kom i *Smaaland*, ieg hafde dog giettet, at ieg var i *Sverrig*: Klipper saa høye, som ingen kircke, bierge, som det, der intet land lignes ved; aldt dette hafde jo sagt mig, i hvad land ieg var, og andet falder her intet for. Landet er eet *extraordinaire* Land, *le pais est beau par sa laideur*, hvorledes skal ieg siige dig dette paa got dansk. Dend gandske formiddag reynte ieg igien: nem klipper, dend eene fuldte dend anden effter, som bølgerne følges ad i Søen.

Landet er fuldt af sliig gevert, som og for mig var eet angenehmt siun; thj foruden, at der paa Egnen var ingen skove, som dem, ieg tilforn haver skrevet om, saa erindrer du dig vel, at ieg er half blind. Naar ieg da var paa et bierg, og saae afgrundens Dale rundt omkring mig, og disse graae klipper ved alle sider, som paa mange stæder ere klædde med muss og denlige unge træer, saa siuntes det for mig, som ald Verdens byer og stæder vare samlede paa samme Egn; Men hver dend, som ellers vil betragte *Smaalands* herlighed, hand, som sagt er, maae være blind, som ieg, og icke kunde kiende een steen fra een kiøbstæd. Ved dette siun, som ieg her skriver om, forlystede ieg mig paa tvende miile, da ieg siiden igien kom til Søen *Väteren*, som ieg tilforn hâr talt om; denne Sœe hâr dend egenskab, at naar dend om *Win-*

teren er saa stærck frossen, at dend kand bære eet jærnlæfs, saa brnder dend op paa visse steder ved dend mindste forandring, som skeer i væhret; hvor ved de u-bekindte kommer offte i fare. Imellem denne Søe og een lang flippe, hvis liige ieg endnu icke hafde seet tilforn, kom ieg i dag til *Gränna*, som ligger imellem begge, og er een gammel *ruinered* og øde *kiøbstæd*. Det er saa gemeenlig *stædernes* *skiæbne*, som ligger inde i landet, at de *snarere ruineres*, end *bringes* i stand. De haver ingen *tilførsel*, og det lidet, som de kunde sælge andre, det koster dem for meget at føre bort. *Gränna* er derved bleven *ruineret*, og bragt i saa slet en tilstand, at der er vel ingen som venter, at dend skal komme op igien. I *Wærtshuusset*,* hvor ieg *logerede*, der *observerede* ieg *effterfølgende inscription* paa een tavle over een stue-dør:

Molestum quidem sed honestum pro patria exilium. Gundæus Rosenkrantz et filia dilectissima Pernilla Rosenkrantz Stockholmiæ post tres, et quod excedit, ibi difficiles transactos annos et diversas exilij exantlatas ærumnas ad Schanos redux huc perveniens ab Illustrissimo Domino Petro Braheo Regni Sveciæ Drotzeto meritissimo ac Comite in Wissingsburg etc., per delegatum suum humanissime exceptus, ac per totum suum comitatum suis expensis munifice habitus sum, cujus honoris ex ingenuo et generoso pectore cum aliis innumeris beneficiis, dum Stockholmiæ commorarer in dies fere singulos exhibitis, perpetua, gratissima ac decens apud nos et posteros Rosen-

*I *Ødesbög*. Jfr. *Hofman*: *Danske Adelsmænd* II, 120, hvor ogsaa *indskriften* er *astrykt*, lidt *afvigende* fra *Bircherods affskrift*.

krantzianos erit memoria, cum anxio voto: vivat, floreat illustrissima familia *Brahea*, vivat et floreat illustrissimus Dominus *Petrus Braheus*, Comes in *Wissingsburg* etc., Vir lucentis per charitatem pietatis, antiquæ fidei et inquam Majorum familiæ *Braheæ* lumen et Regni *Sveciæ* Drotzetus ac columen.

Anna nativitatis Christi Jesu Millesimo sexcentesimo sexagesimo nono, decimo octavo die *Novembris*, anno ætatis meæ sexagesimo quinto fere transacto, anno exilij mei voluntarij, et pro Patria honesti sexto.*

*Rigsraad Gunde Rosenkrantz flygtede paa grund af gæld til *Sverige*, hvor han forgæves søgte at vinde *Carl XI's* gunst. Han døde 1675 i *Helsingborg*. Jfr. *Chr. Bruun: Gunde Rosenkrantz* (1885).

Indskriften betyder: Byrdefuld ganske vist, men hæderlig er landflygtighed for fædrelandets skyld. Da Gunde Rosenkrantz og hans højtelskede datter *Pernille* på tilbagevejen til *Skåne* fra *Stockholm* efter at have tilbragt over 3 vanskelige år der og efter at have højt landflygtighedens mangeslags besvær kom hertil, blev jeg, ved en udsending, modtaget på den venligste måde af den højtberømte Hr. *Peder Brahe*, kongeriget *Sveriges* højtfortjente droft og greve til *Wifingsborg* etc., og gennem hele hans grevskab er jeg gavmildt blevet underholdt på hans bekostning, og mindet om denne æresbevisning fra et ædelt og højsindet hjerte, tilligemed utallige andre velgerninger der blev vist mig, medens jeg opholdt mig i *Stockholm*, skal bestandig leve, såre kært og hædrende, hos os og alle kommende Rosenkrantzere, med den ængstelige bøn: Gid den højtberømte familie *Brahe* maa leve og blomstre, gid den højtberømte herr *Peder Brahe*, greve til *Wifingsborg* etc. må leve og blomstre, en mand af en fromhed, der lyser gennem hans barmhjertighed, og af gammel trofasthed og jeg tør sige lyset blandt de ældre af familien *Brahe*, og *Sveariget's* droft og bærende støtte.

År 1669 efter Christi fødsel, d. 18. *November*, ved udgangen af mit 65de leveår, i min frivillige og for fædrelandet hædrende landflygtigheds 6te år.

Bed denne tavle stoed eet Raaber-stykke, hvorpaa var eet arbor *Genealogica Brahea*,* og som var *dediceret* til samme Herre; men tiiden tilloed mig icke at *examinere* dette, om ieg end hafde gierne ønsked, at viide denne families første opkomst i *Sverrig*. Jeg veed vel, at det er een af de ældste, og at dend i forrige tiider var riig og mægtig, men nu er her kun faa der af.

Jeg saae i *Stockholm* hos *Secretarie Piringskiöld*† eet arbor *genealogica Brahea*, som hands Fader dend lærde *Cancellie-Raad Piringskiöld*§ hafde opsat, og endnu icke var bleven tryckt. *Auctor* til dette præterederede, at een *Ridder* og *Rigens Raadgiver* i *Sverrig* kaldet *Magnus Lauritzon*,** hvorom der tales i de *Svenske Archiver* af Anno 1422 og 1442, hafde giffet sig med *Frue Johanna*, *Herr: Torckild Brahes Dannemarcks Riiges Raads* datter, og at deres *Søn Peder Magnusson* *Ridder* og *Rigens Raad* i *Sverrig* optoeg sin *Mor: Faders* tilnavn, og kaldte sig *Bragde*, som de siden i tiiden forandrede til *Brahe*, af denne familie er nu ingen i *Sverrig* uden *Græfvo Abraham Brahe*, og hands tvende *Sønner*.

Klocken 9: i dag formiddag renste vi bort fra *Gränna*, hvor der paa alle gaderne ere plandtede stoere master, og gandske behengte med *Krandtser* og blomster. Med disse stenger vil indbyggerne pryde byen, og hvor der paa mar:

* Slægten *Brahes* stamtræ. (Jfr.: *Almquist: Svenske genealogiske litteratur* (1905) s. 30. — † *Johan Fr. Piringskiöld*, 1689—1725. — § *Johan P.*, 1654—1720, en lærd, men for den ældre tid lidt fantastisk konstruerende genealog. — ** Ved *Magnus Laurentzsons* ægteskab med *J.* datter af *Torkel Pedersen Brahe* bestemtes, at en af deres *Sønner* skulde kaldes *Peder Brahe* efter hendes farfar.

Øen i samme Egn er eet eenligt huus, der gemeenlig ved porten staar slig en stang. Da vi renste ud af byen, faldt Venen imellem Søen og dend store klippe, som ieg tilforn hâr næfnet om, og som siden varede halvanden miil. Denne klippe er som een muur, og midt paa dend sees *rudera** af eet gammelt Slot, som og i forrige tiider skal have hørt een *Brahe* til†; men i hvem og Ehermanden hâr været, saa troer ieg, at det var dend kloge mand, som Frælsere taler om i *Evangelio*, der bygde sit huus paa een klippe; thj om Slottet end ligger ved land-vejen, saa var der dog ingen, som kunde gieffe verten, undtagen: de, sam grimper klipper, og slige giefter viisses bort med een prngel: var dette icke een klog mand.

Nu imod afften, kom vj ind i *Øster Göthland*, eet land, som det, hvor vj begge ere fødde. Marcken pløyes og dyrkes, her er Kircker og Landsbner, Herre-gaarde, Bildt, og vejen er god; Indbyggerne hâr een smuck ud-tale, de ere vel vorne, seer vel ud, og *Officererne* søger effter *Soldater*, som ere fødde i denne provintz. Her erindrer du dig, hvad ieg tilforn hâr skrevet dig til fra *Frankerig*, nemlig, at dend, som der seer vildt og underlig ud, ham kalder de *Franske* een *Ostre Gothe*,§ men lad dem komme her til landet, ieg er viss paa, at de forandrer deres maade at tale paa; mig befalder de meere, end de andre *Svenske*, som ieg endnu hâr seet; thj i det mindste ere de meere høflige: Bønderne skraber med foeden, som een hane paa møndynngen, og der er et lille vackere og naadige Herre ved hvert ord, de taler, kort at sige: ieg

* *Levninger*. — † Formentlig *Brahehuus*, bygget af grev Per *Brahe* d. n. og ødelagt ved ildebrand 1708. — § *Jordanes'* navn for *Øst-goterne*, der af *Rudbeckianerne* fortolledes som *Øst-Gøtter*.

elster *Provintzen* og *folckets tituler*; thj hidendtil hâr der endnu ingen anden *titulered* mig naadige Herre. Her tales meget om een *Sainte Britta*, som hafde levet her i de *Catholske* tider, og som var bleven *canonisered*; Hun var *Abbedinde* i eet *Closter* til *Wastena*, hvor hendes hovedpande forvares, hendes arm blev her fundet i marken, da een *Bonde* pløyet, der var eet *armbaand* paa af guld, og samme arm skal findes i *Stockholm* i eet *Collegio*, som er over *Antiqvitets Archiverne*. Hun var af de *Svenske Brahers familie*; døde i *Rom*; men hendes liig var bleven ført til *Wastena*. *Bentzelius* til *Upsal* har skreven om denne helgen.* Her i *Provintzen* er og een *Kilde*, som kaldes *St. Brittæ kilde*, Vandet af samme holdes for een lægedom paa visse tiider om aaret, og de svage manqverer icke at betienne sig deraf.

Fra Staden *Lynköping* Onsdagen d: 27de/16de *Martij*.

Jo nærmere, at vj kommer hen imod *Stockholm*, jo vanskeligere bliver rensen. I *Skaane* og *Smaaland* var heste at faae for penge, men heste, som duede intet; her ere de i een bedre stand, men *Bønderne* vil icke fiøre: Dend *Svenske Obrist Leutenant* maa prygle mændene, true kvinderne, bryde staldene, og par force holde bønderne fast, som vj møder paa vejen; thj her møder vj folck, og om natten lucke Rudske og heste ind i een staald, af frycct for, at de icke skal *echapere*, uden at varte effter betaling. Hand *tracterer* *Bønderne* paa onde maader, men der vil een skarp *Lud* til eet skurved hoved, her er intet at vinde med goede; De *Svenske Bønder* veed icke hvad *hospi-*

*Må være Erik Benzeliuss udgave af: *Margaretæ Nicolai Filix . . . de S. Birgitta Chronicon. Upsal 1710.*

talité er, ja og naar mand byder dem penge, og det er alleene i dend henseende, at dend Svenske *Obrist Leutenant* rejser med, hand hâr ordre fra hove at assistere *Generalen* paa *Benen*, og hand, som sagt er, betiener sig og af magten, var hand icke med, saa bleve vj vel paa *Benen*. *Bønderne* *respecterer* ingen, og det er eengang skeet, at da *Generalen* skickede een af sine *Kustvogne* forud, betienterne da maatte blive om natten paa *marken*, og det ved porten af eet *Bertshuus*, der var ingen i huuset, som paa dend tiid vilde tage imod fremmede, om morgenen effter blev døren aabnet, tiernerne begierte at komme ind til ilden, men ingen ild, der var intet at faae for penge, førend at da *Obrist Leutenanten* kom.

Nu middag, da ieg skriver dette, logerer vj i *Lynköping*: *Byen* er fuld af folck, som *retirerede* sig herhen fra de andre stæder, som *Rüssen* brændte forgangen aar, saa vj søgte længe, inden, at vj fandt *logement*. Saa snart som vj her vare ankomne, saa gick *Justitz Raad Neve* og ieg hen i *Kircken* for at see os om, men alle *Skoole-disciplerne* forfuldte os gang fra gang, som om de aldrig tilforn hafde seet fremmede. *Alteret* er beklædt med sort, af dend aarsag, som ieg skrev dig til fra *Helsingborg*, bag ved *Choret* er eet *Biblioteqve*, det alle land see igiennem et *Trallværck*,* og som uden tvivl er til *Præstens* tjenneſte. Der er eet *altar* i *Bibliotequet*, og paa alteret er tvende *Globi*, *Beggene* ere beklædde med *Land-Kort*, *Kaaber-stykker* og *bogskabe*, som alle ere fulde med bøger; saaledes skal her findes eet *Biblioteqve* ved alle *Bispe-Kircker* i *Sverrig*; nogle ere kjøbte, andre *testamenterede* til *Stædet*. *Kircken* til *Lünkiö*=

*Gitterværk.

ping er meget smuck, dend er bygged af huggen steen til det allerøverste; der findes mange denlige tavler og *inscriptions*, og i *Choret* staaer en *Liig-Kiste*, hvor een *Pring* er begravet,* men tiden og *Skoele disciplerne* tilloed os ick at *examinere* sligt, vi skammede os ved at være forfuldte, og som snarest *retirerede* os hjem igien; Her i byen er eet *Gymnasium*, een *latin-Skoele*, *Biskoppen* boer her, og *Lands-Høffdingen* over denne *Pro-vintz*; Hår ieg sagt dig tilforn, hvad dette er for een *bestilling*? det er som een *Stift Amtmands* hos os, og *rangen* er vel dend samme. Her spissde vi nu til middag, maaltidet er endt, og *Generalen* vil rense videre. Jeg hår i dag dend ære at sidde hos ham i *Bognen*, ieg maa holde mig færdig, og ieg *qvitterer* min pen, for at blive ved hands *Caross*. Farvel! til i afften, da ieg videre vil skrive dig til om dagens rensse.

Vi renste fra *Lynköping* i dag eftermiddag klokken 2, og som det endnu var langt til afften, saa *flatterede* ieg mig, at rensen hafde skullet *fournere* mig *materie* til at skrive viidere; men klokken var aldt 5 og ieg hvercken saae eller hørte noget, som kunde tienne mig til *materie*. Jeg mistvovlte om at skrive meere, og ieg vnskede med længsel, at der dog maatte forrefalde noget, som ieg kunde *communicere* dig. Snart bad ieg til, at een af vores *heste, masculini generis*,† maatte saae ett søll; snart at der maatte regne smørrebrød, ja og, at *Rudsken* maatte fierte paa *Svensk*, for at sige dig, om lugten *differerer*; men *høcken*, som nægtede mig dend fornøelse, dend paa een anden maade *fournerede* mig *overflødig materie*. Bj

* Johan III's søn, Johan af *Østergötland*, d. 1618. — † Af hans kønnet.

kom neder af et høyt bierg, hestene løb i galop, og som *Generalen* saae, at *Rudsken* icke var mægtig for at holde dennem, saa sprang hand ud af *Bognen*, som samme øyeblikk væltede med mig i een grifft og faldt paa eet gierde. *Bognen* gick i stykker, *Windverne* hafde samme skiebne, 3: staver gick ind af logen, og dend 4: oven ind af *Bognen*. Iblandt disse laae *Birckerod* din arme *Fætter*, lykkelig deri, at hand var liden; *Staturen* frelste mandens liv. Saa snart, som *Bognen* faldt, saa raabte *Generalen*, om ieg var levendes, ingen svar, hand raabte igien, og ieg kom krybendes frem. Men *Bognen* dend laae i stykker, aldt *bagagen* hafde ligget paa mig, saa at de, som saae, at *Bognen* faldt, og stavene gaae ind i *Bognen*, de troede mig alle død, og saae det an, som eet *miracel*, at ieg kom levendes og vel derfra: Hvad vil der blive af dette barn? *Generalen* glædde sig ved at see mig vel, og hand i det øvrige talte icke eet ord til *Rudsken*, om skulden end var hands.

Heri admirerede ieg hannem, og troer ieg fuldkommen, at der iblandt de forrige tiders *Romanske Helte* er mangen bleven navnkundig for mindre. Vi vare rensendes folck, det var aldt sildig, og det, som endnu var det værste, det var halfanden miil til det næste herberge. *Bagagen* kunde ingensteds føres hen, alle *Bognene* vare vel beladte, og een anden, end vores *General*, hafde *chagrinered* sig hønlige over dette tilfald, da ieg dog saa ingen forandring hos ham, uden dend, som glæden foraarsagede ved dette, at ieg var i live. Jeg glæder mig og self derved, og det hafde skullet fortrinde mig meget at være kommen til *Sverrig* for at blive spidhet; hvilcken underlig tudje hafde det været, om nogen hafde fundet mig paa een

stang. Jeg er viss paa, at min Fader* hafde kjøbt mig med glæde, om icke for andet, saa dog for at sette mig paa sit *cabinet*, men lykken vilde ham icke saa vel, at saa *curieux* een *piece* skulle der komme til at staae. Jeg lever endnu, trods alle Liebhabere af *Cabineter*, ja trods alle stavere i det Svenske gierde.

Saa snart vj igen hafde *recolligered* os lidet, og samlede sammen de overblevne lefninger, saa renste vj bort igien, for at blive om natten i dend nærmeste hytte, som var paa *Benen*. *Carossen* blev forbunden, som en læm-læst mand, der blev spendt heste for paa nye, og fand ieg vel sig, at ieg aldrig hâr seet en *Bogn* blive saa *caressed*, som denne blev, da dend igien skulle videre fort. Dend kom da igien paa foede, men det var een u-brugelig *dito*. *Generalen* kunde icke sidde derj. Hand og ieg vare blevne huus-vilde, vj begge maatte søge om anden Raad: *Generalen* og *Justitz Raad Neve* de betiente sig af *Chaisen*, og den Svenske *Obrist Leutenant* og jeg vj toge os en tienneres skickelse paa, og betrædde *Kudskens* sæde, og saaledes kom vj hen til een *Spillemands* Huus, hvor vi nu bliver til midnat, da dend Svenske *Calender-macher* forsichrer os, at *Maanen* skal viise os videre *Ben*; Imidlertid er der bud effter een *Hjuvl-Mand*, hjuulmanden er aldt kommen, men hand hâr ingen lys, og hvor tager vj dem i ørcken; *Kamertienneren* finder raad, og vj haabes, at *Bognen* skal blive lidet hjuulpen til midnat, da vj igien vil rejse videre. Paa denne vores sidste u-lykkelig rejse kom vi forbie en *Lands-bye-Kircke*, hvor der oven paa rjngningen stoed 2de *Statuer* af træ, som

* Rektoren i *Obense*, professor *Thomas Brodersen B.*, der blandt meget andet ogsaa dyrkede naturhistorie og havde en stor samling dyr.

præſenterede tvende Kriegsmænd: diſſe Kriegsmænd hafde mødt hin anden ved denne Kircke; og ſom dend eene havde ſvoret dend anden døden, ſaa effterkom de her deres Fed, og begge vare blevne paa ſtædet: over døren til Kircke-gaarden *remarqverede* ieg een table med een opſkrift paa, ſom uden tvivl var om ſamme *querell*; men det var aldt for ſildig for at ſee at læſſe, og tiiden tilloed mig heller icke at blive der. Een ting maae ieg endnu ſige dig, ſom ieg hâr glemt tilforn, og det, ieg erindrer mig nu ved anledning, af dend fortræd, ſom vj haver haft i dag: Paa alle Land:vejene i Sverrig ſtaaer blocke for de fattige, og Venen paa mange ſtæder er og farlig nock over flipperne, for at nogen renſende ſkulle glemme blocken.

Fra Gieſtgeberhoffet *Gizre* Torsdagen d: 28/17de Martij.

Jeg *daterede* icke dend ſidſte deel af mit forrige brev; thi naar een Spillemands huus er nævnet, ſaa er det aldt beſkreven, og hvor finder du det i dit Land:kort. Jeg land dog ſige dig, at det kaldes *Brinck*; thi hâr du ſeet af mine forrige breve, at vj daglig ligger i Kroen, ſaa maae du og viide, at vj laae der i nat: Vel var det ingen offentlig Bærtshuus, dog lignede det de andre i armod og mangel paa aldt det, ſom er nødigt for at tage vel imod fremmede; der fandtes i huuset kunſ een ſeng, og dend var til *Generalens* tienneſte: Vj andre vj nickede paa vores ſtoele, og ſaaledes *passerede* natten hen, til Maanen loed ſig ſee; Imidlertid var *Carossen* bleven lidet *cureret*, og *Generalen* igien kunde betienne ſig deraf; alle *Egnens* Haand:værksfoldc hafde været *occupied* dend gandske nat, og ſtaden blev lægt effter ſtædets lenlighed. Vi renſte bort igien flocken 1 om natten, og det første vj ſaae, da dagen

brød frem, det var *vestigia** af de Herren Russer, som giestede Svensken forgangen Aar: Benen faldt i dag igiennem Landsbjer og stæder, som alle vare blevne afbrændte, og hvoraf der sees nu intet uden Skorsteene, som staaer paa Marcken, som træer i een frugthauge; Saaledes hâr de Russer fundet middel til at Svensken lenge skal erindre sig dennem; da ieg paa min gandske rejse effterlader ingen tegn til at have været her, uden det, som icke er værd at nævne.

I dag middag *quitterede* vi *Provintzen Öster Göthland*, som i gaar befaldt mig meget; men dend, ieg mærkede i dag, var een Søster til de andre Svenske *Provintzer*. Landet er fuldt med Skove, store klipper og bierge, som hvert øyeblik truer af nye fare. I gaar hafde vi vores deel, ieg veltede, *Carossen* blev brudt, og een anden Bogn kom i dag til skade: *Nulla calamitas sola*,† ieg frygter for dend, der staaer os for i morgen.

Nu siden middag rejser vi i *Sudermanland*, nye *Provintz*, og nye miile:pæle efter *moden* i dette land, hvor pælene forandres ved alle grendser. I denne *Provintz* er eet Herred, hvor meesten alle *Indbyggerne* ere *inficerede* med dend svaghed, som hos os hâr ingen navn, og kaldes alleene af dend *nation*, som gemeenlig er befengt dermed:§ her arver Børnene det af Forældrene: manget barns *patrimonium*** bestaar i sliq een *succession*, og folckene giffter sig med hin anden, uden at bekymre sig om, om deres næser i tiiden skal følge med dem i graven: de, som kiender Landet, de siger; her og ere mange, som hâr ingen næsfer; thj som her i nærværelsen er ingen *habiles chi-*

* Spor. — † En ulykke kommer ikke alene. — § D: Fransoser, det gamle navn for *Syphiliis*. — ** Fædreearv.

rurgi, saa bliver svaghed *incurable*, og døden alleene er dend, som formindsker *Patientens* smerte. Det er folckene forbudt i samme Herred at gifte sig uden for Herredet, for at icke *inficere* andre. Dette er saa vidt, hvad ieg hâr at sige dig i dag: Kulden hindrer mig at skrive videre, og sønnen kalder mig hen til sengs, om ieg end venter mig liden hvile; Sengene her i Bertshuusene ere tæckede med et uldet tæcke, og i nat da hâr ieg et løst lagen, ieg fryser af angst, førend ieg gaaer til sengs, hvorledes vil det gaae med mig, naar ieg der er kommen.

Fra Bondehuuset Stava Fredagen d. 29/18de Martij.

Forarge dig icke, du ghestlige Mand at ieg skriver dig til paa Lang-Fredag; ieg veed, at dagen er Herren Hellig, og indstiftet til een anden ende, end til at skrive unødvendige breve: Men erindre dig vel, at ieg er i Sverrig, dend Svenske Langfredag er langt borte, naar dagen kommer, saa ingen breve; i dag maae ieg skrive dig til, om ieg og hâr intet at skrive om, men rensen gaar imod enden, ieg hâr lovet at skrive dig daglig til, og ieg vil holde mit løffte, i hvad det og koster mig, at finde *materie* paa een rensse, som *fournerer* ingen uden om bierge og dahl. I dag hâr vj og hafft vores deel, det *continuerer*, som det er begyndt, men Banen formindsker faren, og Kulden er dend, som trænger mig meest! Jeg renste i dag, som een arm fange, mine hænder og fødder vare uden følelse: ieg kunde icke see for Snee; ja ieg og hørte ingen, uden Kudsklen, som raabte fort, ham tiente ieg til *echo*, og vj begge raabte om *capp*: du veed, at der er een *Auctor*, som *prætenderer*, at *Paradis* hâr været i Sverrig;* men faae hand

* Siges vist kun om Elysiu af Rudbeckianerne.

flam! saa løn hand, her er ingen *Paradis-lufft*. Vj *loger* i afften i een *Kroe* kaldet *Stava*, 8. miile fra stædet, hvor vj sov i nat, her er mangel paa alding, uden paa got øll; thi hidindtil hâr vi hafft deres svage dricke, som er *capable* til at giøre dem svage, som ere bedre vante. Herfra til *Stockholm* er $5\frac{1}{2}$ miil; men de vanskeligste af dend gandske reysse, til dato hâr vj dog med prygel og penge, onde og goede *Ord*, kundet *forcere* bønderne til at fiøre, men her er hvercken heste eller bønder, *Russerne* har drevet dem alle bort, saa de, som vj hâr betient os af til dette stæd, de i afften ere alle indeluckte i stallden, og bønderne mod deres *Willie* maae fiøre videre i morgen. Dette kalder du vel et samvittigheds *Wærck*, men sig os andre raad, vi kand jo icke blive i een *Kroe*, reysen maae gaae for sig, og vj i det seeneste i morgen afften til *Stockholm*, hvorfra der igien komer videre breve.

Fra Giestgiverhoffet *Fitia*: Løverdagen d: 30/19de *Martij*.

Jeg tenckte intet mindre, end at skrive dig til, før ieg kom til *Stockholm*; men lykcken vil icke, at ieg maae komme derhen i dag. Her ligger vj i *Fitia*, som er 4re miile fra *Stava*, hestene kand icke vinde længer i dag. Jeg renste fra *Stava* klokken 6: i dag formiddag, men icke i *Generalens Suite*, ieg fuldtes med een reysendes fra *Pommeren*, som ieg paa *Beyen* er bleven bekiendt med, hand hafde selv sin egen slæde, og denne maade at reyse paa, dend ønskede ieg at forsøge i dette land, ieg begierte at gaae med hannem, og reysen dend befaldt mig vel. Een hest trecker een slæde, dend gaaer som een *Bind*, og vj i 2: timer renste 4: *Svenske* miile; men vj toge ogsaa een anden *Bey* end de andre med deres *Bogne*. Vj kom over

soen hvor *Russen* forgangen aar var kommen her ind i landet: Derpaa grændserne saae ieg deres rette *vestigia*; aldt ing er ruinered og øde, huuse og Herre-gaarde ligger i aske, og de *Svenske* maae vel herefter sette i deres *Lit-tanie*: Fra *Russen* bevar os kærre Herre Gud;* dog de ere aldt for modige til at bringe til slige tancker; Thi uanset aldt det, som de haver tabt i denne krieg, saa prætenderer de dog at have vel vundet: Een *Officerer* svarede mig i dag, da ieg talte med ham om dend *ma-terie*, at kriegem hadde gjort dem til frie folk, da de tilforn kunns vare slaver; hand meente ved Kongens død, som hadde gjort forandring i Riget.†

Dend første, vj i dag mødte paa marcken, da vj renste bort fra *Stava*, det var een gammel *Qvinde*; *Bonden*, som kørte, spurte hende, om hun hadde got møde, hun svarede: ja, og dermed var hand fornøyet, hun hadde ellers maattet være en her, nu var hun det icke, hun sagde jo selv nej. Vj mødte og mange bønder, nogle med klæder af sælhunds skind, og haarene udad, andre med lamskindsklæder, alle med Ulden paa. Her i *Bertshuuset* er een fangen *Præst*, hand sidder i stalden, hvor hand laae i nat, og var lenket til een krybbe; Hand er een *Finlænder*, kalder sig *Brenner*,§ og for sin *correspondence* med *Czaren* tillige med adskillige andre *tours* er bleven *ar-restered* i *Hamburg*. Denne *Præst* blev satt i fængsel,

---

* Forfatterinden *Ellen Key* mindes at have hørt følgende vægtersang: Fri oss Gud från Ryssen: för danskens reder vi oss själf! — † Nemlig *enevældens* affkæffelse under *Ulrika Eleonoras* regering. — § *Peter Johansson Brenner* var hospræst hos *Karl XII* i *Bender*, men indlob sig senere på landsforræderiske forhandlinger med *Danmark*. Han blev fængslet 1719 og halshugget året efter.

saa snart hand kom til *Stockholm*, hvor hand i fængselet skrev effterfølgende vers paa væggen med eet kull:

Brenner erat Phoenix, cujus tot sanguine surgunt
Ultiores, quot non Svecia foeda timet.*

Paa dette blev svaret paa tydsk:

Du bist den Raben zwar doch keinen Phoenix gleich
Wass vor ein Rächer wird aus deinem bluthe kōmen
Es macht des Hencfers beyl du Übelthäter bleich
Und Ihren Rächern wirdt der Kopf auch abgenōmen.

Lønnen er ham *destineret* i *Stockholm*, der føres hand hen, saa ieg tvivler om, at han længes saa stoert effter at fuldende sin rejse som ieg. Hand hār været een stoer *Prædicant* i *Svensk*, *Tydsk* og *Finnisk*, og hafft mange andre goede *qualiteter*; men gaven hār hand misbrugt, og det er med ham, som de *franske* siger: *La pire corruption est celle des meilleûres choses*: Jo bedre een ting er, mens dend endnu er goed, jo værre bliver dend, naar dend er fordærvet: forandre du dig icke, min Ven, din mage bliver aldrig i ondskab.

Nu er ieg icke langt fra *Stockholm*, halvanden miil er icke værd at nævne og kommer ieg der icke i dag, saa haabes ieg dog, at det skeer i morgen, Paaaske dag maae jo føre lykke med sig, og reysen eengang komme til ende, det vj alle ønsker af hiertet. Vj hār intet hafft uden daglig fortræd, siden at vi *qvitterede Dannemarck*, saa ieg undrer mig over, hvorledes at vj dog saa snart ere

* Brenner var den Phoenix af hvis blod så mange havnere rejser sig, som det affkuelige Sverige icke venter. — Slægten B. havde en Phoenix i sit våben.

komne hid. Hvert øyeblikk i livs fare paa Klipperne, hver miil hâr ført os een nye Viderværdighed, og vj hver time hâr maat skiendes med bønderne, og bandet deres trette heste. Vj hâr derimod ingen fornøielse hafft, som igien hâr kundet *recompensere* mønen. Vare vj paa marcken, saa trengte kulden til marv og been, og foruden ald dend viderværdighed, som ieg tilforn hâr næfnet om, saa hâr Benen ofte været saa dyb og tung, at mand hvercken kunde fare eller gaae tilføeds, men fra de nærmeste stæder maatte hente heste for at trecke os op af dynnden. Kom vj om afsteningen igien til herberge, hvor de reysende pleyer at *recreere* sig, saa fandtes der intet uden tomme træehuse, thi een Skorsteens ild dend tienner icke til alding. Det hâr været en lykcke for os, at *Generalen* tilforn haver været i *Sverrige*, hand kiender Landet og Landets tilstand, saa hand fører *provision* med sig af alding, og samme *provision* hâr glæddet manget bedrøvet hierte. Her er og intet at see paa denne rejse, saa det undrer mig icke, at her i Landet er ingen Poste anlagte, eller, at ieg ingen *Passagerer* hâr mødt paa Benen. Hvem vilde komme hid for at vandre i een ørck, og det med livs fahre, *Stockholm* mueligt er værd at see, men om det og var eet *Paradis*, saa er reysen eet fegfyr,* dette er vist, det andet vil tiden lære, ieg veed endnu icke, om det er pinen værd. Men de derimod, som vil skrive forliebte *Romaner*, dem er det nødigt at gaae til *Sverrig*, for at her *formere* sig *idéer*. Her ere Klipper, hvor een forliebt *Marr* kand styrte sig neder af *Desperation*, og bryde sin hals med liden møne; her ere kilder paa biergene, hvor *Maitressen* kand vande sine faar, og begræde sin *Amans* utroeskab.

---

*En Skærsild.

Her ere skove, hvor den eene kand høre, hvad dend anden siger, uden, at de dog skal sees af hin anden. Her er *echo*, som *repeterer* de *desperates* røst, og forøger de forliebtes smerte. Men *kand* og *Amor* findes i dette land, *Clima* er aldt for kaaldt, med mindre, at lufften er mildere i *Stockholm*, did hielpse os *Gud* i naade.

P: S:

Du seer af det, som ieg skriver dig til, at ieg renste fra *Stava*, uden at gaae i *Generalens Suite*, og at ieg toeg een anden *Ben* over iisen, hvor af der ingen af de andre vidste; thi som ieg om morgenen hafde alleene begiert *permission* af *Generalen*, at rense med dend *Pommer-scke* Herre paa slæden, og som hand og hands *Kudsk* fick i sinde paa *Benen*, at gaae over *Tisen*, saa maatte ieg som een *Adjunctus*, der hafde intet at *Commandere*, *nolens volens** gaae med hvor de andre vilde, og i stærden for at gaae *Recta* til *Tellia*, som var 2 miile, og hvor ieg skulle samles med det øvrige *Compagnie*, saa gick vi gienven til *Fitia*, som var 4; og hvor ieg ankam mange timer før *Generalen*, og de øvrige af hands *Suite*. I værende tiid, at ieg der var og ventede effter de andre, da skrev ieg mit brev, som icke før var sluttet, førend ieg hørte een af *Laqueerne* komme ind i Gaarden, som beklagede dend arme *Bircherod*, der var kommen til *Sverrig* for at blive drucknet. Hand og de andre vare alle i dend *Tancke*, at ieg var gaaet over iisfen, og at dend var bleven brudt med *Glæen*, og vi omkomme paa denne rejsse. Kort tiid effter kom *Justitz Raad Neve*, meere død end levende af angst for sine *papirer*, som ieg hafde med mig; *Generalen* var endnu tilbage, som af een kjær-

* Enten jeg vilde eller ej.

lighed for mig, dend ieg aldrig skal glemme, vilde varte saa længe til hand fick kundskab, hvor ieg var bleven; omsider kom hand, da der ingen haab var meere øvrig, og vidste *Laquaierne* da at sige icke alleene om dend bekyndring, som *Generalen* min Herre hafde hafst for mig, men og at have talt om at skrive til *Gehejme Raad Wibe*,* for at anmode hannem, at hand ved andre vilde forebringe mine forældre dette budskab paa beste maade; *Justitz Raad Neve* hafde og samme forsøtt, og som ieg bilder mig ind, hvad een hver hafde vildet ungefæhr skrive, saa *occuperer* ieg mig og med døds tancker, og *communicerer* dig her mit eget *Epitaphium*, det ieg da i sliq fald hafde ladet sette ved bredden af Søen, om ieg ellers hafde overlevet min død:

Staae Vandringsmand.

Informeer dig lidet om dend, som hviler
her i søen: Hand var een indfødt dansk,
som mens hand leved, hafde ingen *Caractere*,†
uden dend, at hand var eet *Mennske*,

Og nu hand er død,

Har ingen roes

Uden at hand hvercken gorde ont eller got.

Hands navn var

Jacob Bircherod,

Hands forrætning

At afve een *Secretaire* effter,

I sliq een post var hand 3 Aar i *Paris*,

og dog blev hand ingen *Secretaire*.

---

* Ditlev Wibe (1670—1731), oversekretær i det danske kancelli og medlem af geheimekonseillet. — † ∅: Rang.

Af størelse var hand liden,
 Af forstand efter sin alder, hand var kuns ung,
 Og af lykke hafde hand ingen havd,
 Men vel i vente.

Hands levnet var kort,

og

fournerer intet at skrive om.

Her kom hand hid til Sverrig i Suiten af een
Dansk Ministre.

Og da hand tænckte at finde derved sin lykke,
 saa fandt hand her sin død.

Hand drucknede i Skiærene, og blev een anden

Jacob Bircherod,

Begge hafde een skiæbne, og

Døde ved Bandet i fremmede lande.*

Hvad kand du vel forlange meere,

Min Vandringsmand og Ven!

Hand leved, døde, og som flere

Blic eengang levendes igien.

Stockholm Søndagen d: 31/20de Martij.

Helsen forsendt fra mig og *Stockholm*, dronningen kien-
 der til ingen i *Tommerup*, og du er vel icke saa indbildt
 for at vente dig hendes helsen. Vj reynte fra *Fitia* i dag
 flocken 9. og flocken 11: kom vj her til byen. *Adieu* min
 Ven! ieg hâr intet at sige dig meere, ieg er kommen i
 dend forloven stad, ieg har skrevet dig daglig til,

Et hic finis literarum esto.†

* En søn af professor Jakob Jensen Bircherod drucknede 1687 i
 Paris. — † Og her skal det være slut med brevene.

Stockholm d. 3 April/23 Martij 1720.

Mon Frere Præst i Tommerup.

Tenckte du icke, da ieg skrev dig mit sidste, at du nu skulle ingen meere breve bekomme fra mig, fra dette land. Nej! ieg er icke af det slags folck, som skriver sielden, ieg elsker at skrive til Slægt og Kyndige, ja døer ieg eengang, saa kand de efterlevende vente sig breve, om Charon ellers hâr pen og bleck.

Nu er det 3 dage, at ieg hâr været her i byen; men give Gud! at ieg igien var hjemme; dette land besalder mig icke. Her er hvercken at see eller høre, æde eller dricke, uden for dobbelt betaling, og intet, som kand fornøye een fremmed.

Byen ligger paa klipper, Stockholm er et andet Rom; men Paven er *fæmini generis*.* Gaderne ere, som iiebierge, det er ondt at gaae til fods; men nu værre at betienne sig af Caross, ingen er klogere, end dend, som bliver hjemme.

De Svenske forstaaer mig icke: ieg maae tale med dem ved tegn; men hvad, om ieg blev forliebt, var tegnsproget og tilladt i slikt eet fald.

Her er meget kaaldt, og een af *Laquaierne* beflager, at hand mangan morgen finder stift i sin seng; hand bilder sig ind, at det er af kulde.

Kachelovnene ere af tykke steene, ieg maae gjøre ild om morgenen, for at kammeret kand være varmt om afftenen, men imidlertid fryser ieg.

---

* Dend tiid regierede Dronningen. (B.s eller affskriverens Note). — *fæmini generis*: af Hunkøn.

Om Søndagen, naar Prædicken er begyndt, da vare sig dend, som gaaer paa Gaden, hand føres i fængsel uden ald naade; men for penge kand hand løsse sig ud:* De Svenske Bægtere ere skabte for at vaage om dagen, men ingen lader sig see om natten, da hâr eenhver sin frie Billie, ja og til at plyndre og ombringe folck, og det uden fryct for at blive fængslet. Een indbygger i Stockholm og een Ugle i Dannemarck, begge hâr eet privilegium. Om dagen ere de forfuldte, men om natten da hâr de friehed.

Nyelig informerede ieg mig, om her i Sverrig ere mange lærde folck; men tallet er icke stoert. Her i byen er ingen Academie, alle scientzer ere relegerede til Upsal og Lund i Skaane; de, som deponerer sammesteds, faaer ingen sat sapientia,† er det, at undre paa, at her ere ingen lærde folck. Clericiet bekyrmer sig og lidet om lærdom, de affecterer alleene eet Arons skiæg, jo større skiægen, jo meere respect, ved lærdom vindes jo icke meere.

Mange af huusene ere tæckede med bløe, kaaber og jærn, og sengene om natten med et uldet dæcke, hvad proportion er der imellem dette.

Gaden vrimler med fattige folck, manget stræde er eet hospital, hvor dend, som gaar forbie, bliver stædets spiisemester.

Det er ingen Soldat tilladt at bære kaarde, er dette icke een underlig lov, men Clausulen maae observeres: med mindre, hand dend dag hâr Bagt.

Vi siger gemeenlig, at alle Svenske ere falske; mens af forfarenhed kand ieg intet table; det kand ieg vidne, at her er ingen uærlige folck. Dend Svenske Nacker er saa

§ Jfr. Gyldecrones Reisebog, 1698, trykt i Karolinska förbundets årsbok 1923. — † Ordentligt grundlag for deres viden.

goed som du, alle folck ere ærlige her, og det er een Soldater lyste at blive Profoss.

Hver dend fremmede, som kommer her til byen, hand kand vente sig at sove paa gaden, medmindre, at hand enten er vel bekiendt eller og, at logementet er forud bestilt. Her er ingen Værtshuuse for at tage imod fremmede, aarsagen er for at indbyggerne venter ingen.

Byen er fuld med græver, men græver, som ieg er Baron, her er faae eller ingen, som hâr een græffskaff. Landet er fuldt med Generaler, eenhver Obrist hâr dend *Caractér*, du kand tæncke, hvor høyt at tallet maae gaae. Een Obrist er i min tiid kommen i unnaade, hand fick sin affkeeden, og *Caractér* af *General Major*; dette sidste var dend største straff, hand maae dereffter betale Skatt.

Uldting er dyrt i *Stockholm*, undtagen guds ord; thi foruden at her er mange Kircker, saa holdes her hver Søndag prædicken i huuset hos de Herre Senatores og fornemmeste af Riget. Eenhver Herre hâr sin Kohne og sin Capellan; vilde du, at moden blef introduceret hos os? Her er ingen Børse, Kiøbmændene samles ved Kagen, og der under aaben himmel *delibererer* om deres *affaires*.* De Svenske penge ere af een egen sort, her ere firekantede laaberplader, som paa dend eene side ere stempede med Kongens navn, og dend *valeur*, og paa dend anden ere gandske slette. Een daler er saa stoer, som eet *quart*-blad, tænck eengang, hvordan dend maa være, som gielder 4 R; mangel bærer sine penge i eet ræbb paa ryggen, andre legger dem paa hovedet; og om summen er stoer, saa fiøres dend paa een Bogn.† 4 R; blev een

* Paa eet torv, hvor Kagen er (Forf.s anmærkning). — † Jfr. foran s. 19. Den største plåtmynt paa 10 daler vejede 19 lg.

straff for mig, om ieg skulle bære dem 100: skrit, gid ingen gjøre sig her til tvv. Jeg vil føre dig een af disse daler hjem, om dend ellers icke bliver for tung; her giemmer ieg dend under min seng. Mens imidlertid da tag til tacke med mine breve, og forsikre dig paa, at ieg er uden forandring din

Ben og tienner.

Stockholm d. 15/4 May 1720.

Mon Frere.

Det er unødigt at spørge, om du hâr bekommet mine forrige breve: ieg veed, at Postmesteren er een ærlig mand, og her er ingen, som holder mig for *espion*. Mine breve gaar derfor sikker, men hvorfor svarer du icke du doyne Præst? du hâr seet af min *Journal*, hvorledes at vj fuldendte rejsen, og du hâr seet af mit sidste af d: 3 April: mine *remarquer* over Staden *Stockholm*. Siden dend tiid er ieg ved *Eed* bleven *obligeret* til at holde alting forborgen, *Justitz Raad Neve* er een ævigheds *Argus*, hand vil see aldt det, ieg skriver, som om det end er om *indifferent* sager, saa befalder det mig dog icke altiid at viise mine hemmeligheder frem, og dette er aarsagen, hvorfor ieg lenge hâr icke skreven dig til. Nu er hand gaaed til *Kiøbenhavn*, lhycke paa rejsen, ieg er bleven Herre over min pen, og ieg kand skrive dig til om hvad, ieg vil; men ieg skriver om intet, derj overtræder jeg jo icke min *Eed*. Hâr du lyst til at viide intet, saa læss videre fort, hves icke, saa kast brevet i tiide bort, førend at du bliver kiæd deraf. Det ieg i dag hâr at sige dig, det er endnu om denne stad, og om det lidet, som ieg kand see og høre; thi min tilstand er icke effter at kunde meget *frequentere* folk. Mange af min Herres *papirer* er mig anbetroede, og ieg logerer

icke i samme huus, som hand, saa ieg maae vaage derover, som een drage over sit tresor, men det lidet, som ieg hører om tilstanden her, det er aldt til din tienneste, ieg veed, at det bliver viist for ingen, og du veed, at ieg elsker dig.

See det var eet langt *præludium*. Det var Vinter, da ieg kom her til stædet, nu er det sommer; thi i *Sverrig* er ingen foraar, aldtning er bleven forandret her, og som byen dend tiid befaldt mig lidet, saa seer ieg nu, at det er eet denligt stæd: *Situationen* er meget angenehm, *Byen* ligger til *Søen*, er bygget paa klipper, det eene huus ligger over det andet, alle ere af steen; undtagen i forstæderne, og *Skorsteenene* paa mange stæder staar som *pyramider*. *Staden* er oben, og der er ingen volde derom, men dend er meget folcke-riig; *Borgerstabet* bestaar i 20 *compagnier*, 17 til foeds og 3 til hest, disse ere meget *propres*, naar de ere alle samlede, og af samme aarsag kaldes soelstins *Ryttere*.

Her i *Byen* er *Senatet*, dend *Svea-Hoff-rætt*, som er *Sverriges* høieste Ræt, *Krigs Collegium*, *Admiralitet*, *Cancelliet*, hvor der er 4: *Cancellie-Junkere*, som ere unge folck, der hâr rejst og ere *examinered* over deres *capacité*, og samme *Messieurs* haver løn. Af *Cancellie-Collegio* *dependerer* *Antiqvitets Archivum*, som bestaar af een *Kongelig Secretarie*, 2de *Assessores*, een *translator*, som forstaaar de gamle *Nordiske* sprog, og een, som kand ridse. Denne *societé* var indstiftet til *Upsal* af Kong *Carl d. XI.*,* og dend tiid kaldtes *Collegium*, og bestoed af flere *membris*; † siden er det ført her til *Stockholm*, er bleven *reduceret* til dend stand, som det nu er, har bekommet det navn *Antiqvitets Archivum*, § og *Præsens* i *Cancelliet* har nu *inspection* derover. Jeg er bekiendt

* 1667. — † Medlemmer. — § 1692.

med *Piringskiold*, som er *Secretaire* sammesteds, og ieg ved ham h ar haft lenlighed til at besee deres *Archivum*, det er i eet *ordinaire* huus, og de, som ere satte derover, h ar ingen *ordentlig* samling; undtagen, naar noget er f erdig til trycken; hvorover de da *confererer*; det gandske *Archivum* bestaar i 3: smaa kamre. I det f erste er *Copi sterne*, og dend, som ridser, som daglig sidder, og der arbejder; i samme kammer er deres *portraiter*, som h ar v eret ber mte i ben vnte *Collegio* eller *Archivo*; thi det kaldes med begge navne. I det andet er deres *Manuscripter*, og eet lucht skab med adskillige *pretieuse antiquiteter*, og erindrer ieg mig, at ieg der saae iblandt andet *Sainte Brittes* arm, som er indfattet i forgyldt s lf, og hvorom ieg tilforne haver skreven dig til. *St. Escholds** arm, som ligeledes er indfattet i s lf. *St. Catherin e* statue, som h ar v eret tilbedet i *Sverrig*, een forgyldt s lf-ske med disse ord: hielp *Sainte Marie* selv 3^{ble}, og adskilligt andet fra *Hedenskabets*, og de *Catholsche* tiider; † thi aldt hvad, som findes i *Sverrig* af *antiquiteter*, det er indbyggerne *obligered* til effter loven at f re til ben vnte *Archivum*. Det 3^{ble} kammer er som eet *Cabinet* af *Antiquiteter*, og i samme er deres *biblioteque*, som alleene bestaaer i eet bogskab. *Secretairen* viiste mig *fragmenta* af een bog *in folio*, som er skreven paa *pergament* med *Runiske* bogstaver, og det hands Fader *Cancellie* Raad *Piringskiold* hafde fundet hos een bonde, som bandt det over sin t ere-kande; dette *pr tenderede* hand, var det eeneste skrift som findes af dette slags. §

* S dbermanlands Apostel. — † Relikvierne findes nu p  Statens historiske Museum i Stockholm. Jfr. Hildebrand: Sveriges medeltid III, 639—642. — § Hjalmar och Hramers Saga, et rent falsarium,

Her et eet *Revisions Collegium*, hvor sagerne, som ere dømt i hoff:Retten bliver revideret med Kongl: *permissio*: som, naar een hâr tabt sin sag i Hoff:Rættten, saa begierer hand af dem, som haver dømt ham, at hand maae søge om *Revisions beneficio*, bliver det ham til-
ladt, saa *deponerer* hand 100:Rirdaler, og siden giver een halv Rirdaler for hvert arck papiir af dend gandske *act*, saa det offte koster 1000 Rirdaler, førend at sagen er bleven forrebragt.

Her er *Kammer-Collegium*, hvor der og ere *Cham-mer-Junckere* af fornemme folckes børn, men for dem *requireres* icke at have renst. *Staats Contoiret*, *Berg-Collegium*, som er indrettet af Dronning *Kirstina*, og holdes alle dage: Dette er eet af de meest *importante*; thi *Rigets handel* bestaar af *metal*. *Kammer Revisions Collegium*, *Commercie-Collegium*, *fortifications Con-
toiret*, Eet nypperligt *Arsenal*, men som tiid effter anden *formindskes* ved det, at *stykkerne* bortselges i disse tider af mangel paa penge, *Landmaaler:Contoiret*, *Artillerie-
gaarden*, hvor aldt det forarbejdes, som hører til *Artille-
riet*, Eet hoff:*Consistorium* og eet *Stads Consistorium*, *Kongens hauge*, *Rigets Stænders banco*, een skøn haufn, hvor skibene ligger tæt ind til byen, men som for skærene er vanskelig at komme ind i, *Glas hytte*, *suurbrønde*, een offentlig *latin*, *tydsk* og *fransøsk Skoole*, hvor *Læreren* lønnes af Kongen, men her fattes een goed beskrivelse over dette, og hvad andet, her var at see; Sligt eet *Børck*

---

som en student *Lucas Halpap* disputerede over i *Uppsala* 1690. Det blev udgivet i en slags facsimile med *latinsk* og *svensk* transcription af *J. Peringskjöld* 1701. Jfr. *Gödel* i *Svenska fornminnesfören. tid-
skrift* IX 137 (1896).

hafde Græw Dalberg* forrige Gouverneur i Riga begyndt, men bogen er og bliver ufuldkommen, dend kaldes *Suecia hodierna et antiqva*, er in folio, og skal bestaae af mange kostelige Kaaberstnycker med een beskrivelse derover, kaaberstnyckerne ere færdige, men beskrivelsen fattes, hvem vil tage sig Bærcket paa. † Eengang er det begyndt, siden Auctors død, men blev til intet. Dronningen i sin regiæringstiid forærede hver af de fremmede *Ministris*, som dend tiid var her til Hove, eet *exemplar* af benævnte Kaaberstnycker.

Det gandske hoff bestaaer i een Han og Hun, som effter syndfloeden skal forplandte dend Kongelige Svenske familie. Kong *Frideric d: første* § regierer her, Han er Erb-Prindz af *Hessen*, og de Svenske vare saa lenge vante til at kalde ham *Urve-Prindtsen* til hand arvede Riget; var der een bedre *succession*? Dronningen afftoed det for hannem, hun regierede da ieg her kom; døer Kongen, saa falder det hende til igien, non datur medium,** nu regierer hun icke. Kroningen †† er skeet i min tiid, alding var prægtigt effter *Sverrigs* tilstand, dog ventede ieg mig at have skullet see meere pragt; end ieg dend tiid saae. *Processionen* var stoer og temmelig smuck ved dend forandring, som var paa folck, alle Stænderne fulgte, men mange af Landsbnye-Udelen var underlig klædte, og snarere kunde kyse børn, end giøre Kongen *Ure*. Kircke-ceremonierne vare uden ald anseende, de tvende Himle, som bleve

* Erik Jönsson Dahlberg, kendt som feltherre bl. a. fra Karl X Gustafs krige mod Danmark. — † Plancherne kom første gang 1716, 18 år efter Dahlbergs død; teksten er aldrig bleven færdig. — § Fr. I (1676—1751) var 1715 bleven gift med Karl XII's søster Ulrika Eleonora. — ** Der gives ingen Mellemvej. — †† 1720 i Stockholm.

baarne over Kongen og Dronningen, saae ud, som det øverste af 2 gamle senge; ieg veed vel, at de æstimeres for deres *Antiquité*, men effter dend lov saa skulle ieg bære min Olde-Faders byer saaledes, som de vare syede for ham. Bisperne saae flottede ud, ieg vilde, at de hafde skuldet kiemt deres haar, om mellet var dem for dyrt. I Kircken var ingen *vocal-musique*, Bisperne sang, og da *Littaniet* blev sunget, saa svarede dend eene dend anden: eenhver, som hand best kunde. Der blev kasted Kronings penge ud iblandt folcket: stycket af værdie til 2: marcck danske. Paa dend eene side var Kongens *effigies*,* og paa reversen een Krone med denne opskrift: *Sacrum virtutis præmium*.† Om afftenen spiiisede Kongen og Dronningen alleene, og de Herre *Senatores* tiente ved bordet. Natten effter vare alle Kircker og huuse *illuminerede*, og Stadens *situation* gjorde det, at dette var eet denligt siun. Saaledes kom Prindtsen af Hessen paa dend Svenske throne, Dronningen hafde begiært det, Stænderne udvaldte hannem, og hand self naaede sit ønske. Imidlertid var det mange imod, de fryctede, eller i det ringeste hafde *aversion* for een udenlands Konge, og da ieg eengang i eet *compagnie* talte derom med een *Officerer*, svarede hand mig, at de hafde nu een *Chamarered* § Konge, det de lenge icke hafde seet i *Sverrig*. Men ihvordan det og gaaer i Berden, saa ere der altid de, som ere misfornøede; *Sverrig* skulle have en Konge; og Dronningen vilde icke *qvittere* magten uden for dend, som hun self vilde. I de tiider, da her blev handlet om at *declarere* Prindtsen til Konge, da fandtes efftersølgende *vers* paa Ridderhuuset,

* Billede. — † En belønning helliget tapperheden. — § pnyttet, op: pubset.

som er bleven dig bekiendt af vores franske *Aviser*,* men ieg veed icke, om du hâr seet svaret:

Rex Fridericus erit, septem gaudete Triones.
Invide, quid latras? Rex Fridericus erit.†

Responsum

Rex Fridericus erit septem ast in orbe trionum,
Sed Gothiæ nunquam Rex Fridericus erit.

Da *declarationen* var skeet, saa saaes effterfølgende, hvor i der er liden poetiske geist, men dem, ieg her hâr vildet indføre for at viise de *Svenskes sentimentz*:

Suecia Friderico, Friderico Dania gaudet,
Tu quoque Friderico Prussia læta tuo:
Sed tria pacificant si dulcia nomina Regum,
Tunc Fridericorum nomen et omen habent.§

Du veed, at Dronningen er dend sidste Konges Søster og, at hun regierede fra hands død til nu hun afftoed magten. Hun blev Kronet til *Upsal*, og ieg hâr seet tvende af hendes Kronings penge, hvoraf dend første er med een

* Joachim Wielandts ugentlige og månedlige franske aviser, der væsenlig bragte ubenrigt nyt: det første nummer kom okt. 1719. (*Stolpe: Dagspressen i Danmark* III 41). — † Frederik vil blive Konge, glæd dig Norden. Misundelige, hvorfor goer du? Frederik vil blive Konge. Svar: Konge skal Frederik blive men i Karlsbognens rige, over Götaland vil Frederik albrig blive Konge. — § Sverige glæder sig ved Frederik, Danmark ved Frederik, Og saa du Preussen er glad ved din Frederik. Men hvis de tre konger Frederiks kære navne bringer fred, da har de et navn der indeholder et varsel.

smuck *inscription*. Paa dend eene side staaer hendes *portrait*, og paa *reversen* een *Løvinde* med 4: unger, som bemærcker *Dronningen* og de 4: *Sverriges Riges Stænder*. Over dem staaer disse ord: *Curæ sed deliciæ*.* Dend anden *Medaille* er liden og *inscriptionen* er *ordinaire*. I de tiider, da *Dronningen* blev *Kronet*, da *exercerede* de *Svenske Poeter* deres *hierne*, og *eenhver* kom frem med sit *foster*, men som dend *mindste deel* effter de *Svenskes sigelse* var værd at læsse, saa skrev een anden derover effterfølgende *vers*:

Cur siluere tuum nunc augustissima Princeps,
 Ad tumulum facilis Naso Maroq gravis.
 Et sua cur plenis eructant carmina buccis,
 Mævius huncque sequens agmen inane Bavi?
 Hos blaterare facit vel lucris spes vel honoris
 Illos majestas diva silere tua.†

I dette *vers* er *poetiske* genst, dog forstaaer ieg icke, hvad *Auctor* vil sige med sit *ad tuum tumulum*.§

Det *Kongelige Slott* er afbrændt for mange *Aar siden*,** og om der end i de *tider* blev begyndt paa eet nyt, saa er her dog liden *apparence* til, at det endnu skal komme snart i stand: *Tiderne* er meget *vanskelige*, *pengene rare*,

* Til bekymring men også glæde. — † Hvorfor har nu, ærværdigste fyrstinde både den lette *Naso* (*Ovid*) og den alvorlige *Maro* (*Vergil*) tiet ved din *gravhøj*? Og hvorfor udspyr *Mævius** og i hans følge *Bavius** dumme skare deres digte med oppustede læber? Dem får håbet dels om vinding dels om ære til at øvle, hine får din *guddommelige majestæt* til at tie. — § Sikkert fejllæsning af *B.* for *cumulum*: *krone*. — ** 1697.

* *Mævius* og *Bavius* nævnes af *Vergil* (*Eclogæ* 3.90) som flette digtere i hans tid.

uden dem Land der intet bygges. Siden branden hâr Hofset resideret i Wrangels gaard,* hvor der er intet Kongeligt. Her er ingen Garde ved Carossen, naar Hoffet farer ud, og de forlanger hvercken Bagt eller hørhed: Saa viit om dend levendes Konge, og hvad der henhører til det Capitel; ieg maae tale lidet om dend døde:

Hand's navn er detesteret i Sverrig, undtagen iblandt Kriegsfolck, det er her, som een crimen,† at tale vel om hannem, og ieg med forundring hâr seet, at da een Officer vilde roesse hannem i eet offentlig Bertshuus, hand da observerede først, om der ingen suspecte folck var nærværende. Dend nye Regiering ønskede gierne at giøre fred med sine fiender, om det ellers kunde skee paa een goed maade; og dend, som approberer dend sidste Konges Conduite, hand er strax mistænct for, at have hand's principia, og at inclinere til Monarchiet,§ det, de Svenske vil icke meere høre tale om. De derfor, som vil roesse dend sidste Konge, de siger, at hand var fuldkommen i aldting, undtagen, at hand elskede formeget at føre Krieg. Hand er her begravet i Ridderholms Kircken, men graven er luct, og der er ingen Epitaphium over ham. Dog findes her een tryckt beskrivelse om hand's begravelse; samme relation er indført i Dronningens forordnings bog,** og som ieg tvivler om, at dend er at bekomme i Danne-marc, saa communicerer ieg dig effterfølgende inscription,†† som dend tiid var at see i Kircken, og dend ieg hâr affkreven af benævnte bog. Jeg skulder mig self for try, een anden Land spare sig u:magen.

* På Riddarholmen. — † Forbrydelse. — §: enevalden. — **: de kongelige anordninger. — †† Forfattet af Johan Upmarch. Jfr. Bring: Karl XII's lifvård (Karolinska förbundets årsbok 1918, s. 222 ff.)

Heroi.

Omnis ætatis ac memoriæ summo
 Carolo Duodecimo
 Regi, si avitos titulos qværis
 Svec. Goth. Wandalorumque
 Si Regiones victricibus peragratas armis
 Cimbrico, Sarmatico, Polonico,
 Lithuanico, Saxonico
 Si pietatem
 Patriæ Religionis etiam extra
 Patriam assertori.

Si fortitudinem
 Plane stupendo et omnium
 Seculorum exempla supergresso

Si fortunam,
 Utramque experto.
 Si animum
 In utraq invicto;
 Si corporis dignitatem,
 Supra communem mensuram evecto;
 Si victum et amictum
 Vulgari et Gregario;
 Si exitum,
 Pro Patria occumbenti;
 Si famam
 Majorem a posteritate habituro.
 Qvippe Adolescens duodeuicennis trinos Reges
 Perfide in se armatos partim ad pacis formulas
 Statim coegit, partim à Patriæ finibus

Repulsos per extera Regna insecutus,
 Innumeris victoriis fregit, repressit
 Regio diademate exuit, ubique felix
 Ubique triumphator
 Hoc intra primum novennium.

Effterfølgende stoed paa een anden table:

Idem Heros
 Altero novennio
 Alteram expertus fortunam
 In adversis tamen
 Major, animosior, invictior.
 Accepto in Ukrania vulnere saucius
 Suos, quia sine se pugnantes vidit,
 Vidit simul et cædi simul et capi
 Hostium non virtute, sed multitudine superatos,
 Turcarum hospitio exceptus, dum
 Vulnus curaret, dubiam
 Gentis fidem ludibrio habuit.

Vim inferentium, numerosum agmen,
 Solus vel prope solus ense sustinuit
 Mori paratior, quam vinci.
 Inde Patriam petens Stralsundicæ
 Obsidionis mala incredibili
 Virtute pertulit.
 Ultimis tamen elapsus et mare per
 Ipsos Decembres infestum trajiciens
 Scandiam suam tenuit.
 Ita redux conscripto exercitu,

Qvo majorem nunquam habuit.
 Rem non cunctando restituendam
 Ratus in Magni Gustavi
 fata festinavit.

Sed funus instat
 cætera posteritati:

Hic jacet Arctoi inter Reges Carolus orbis
 Cujus in exemplo stat prope fama stupens.
 Nescia, quid memoret, si fas justa arma moventi
 Fortunam in partes cogere velle suas.
 Naturamque simul, fatumque elementaque et ipsas
 Humanæ sortis nil trepidare vices.
 Hunc super Heroas, mens omnibus obvia duris
 Et nimium vitæ prodiga Vita locat.
 Non veterum virtus se sic obduruit ulla,
 Secula nec sperent ulla videre parem.*

---

* Til helten, den største af dem der nogensinde har levet og mindes, kong Carl d. 12te, hvis du spørger om hans fra fædrene arvede titeler, Svensskernes, Goternes, Wendernes konge, — hvis du spørger om de lande han har trængt igennem med sejrige våben, den Cimbriske, Sarmatiske, Poliske, Lithauiske, Saziske, — hvis du spørger om hans fromhed, vogteren af fædrelandets religion også udenfor fædrelandet — hvis du spørger om hans tapperhed, en der i højeste grad må beundres og har overskredet alle tiders eksempler — hvis du spørger om hans Skæbne, han var prøvet både i ondt og godt, om hans mod, han var uovervunden i begge tilfælde, — om hans ydre holdning, han ragede op over det almindelige mål, om hans levevis og klæbedragt, den var jævn og som menigmands, — om hans død, han buffede under i kamp for fædrelandet, — om hans ry, det vil blive større for efterverdenen. Thi som 18årig yngling dels tvang han trende konger der

Dette latin var staalet; nu følger min egen beskrivelse: Kongens sidste Dragt er at see i *Arsenalet*, hand blev balsameret, wanseet, at hand effter de Svenskes sigelse hafde sagt, da hand var i *Pohlen*, at hand vilde icke, at det maatte see med hannem, naar hand døde. De, som

troløst havde væbnet sig imod ham, til strax at slutte fred, dels drev han dem ud af landets grænser og forfulgte dem igennem fremmede riger, overvandt dem i utallige sejre, undertrykte dem og berøvede dem det kongelige diadem, overalt lykkelig, overalt triumfator, og alt dette i løbet af de første 9 år.

Den samme helt prøvede i de næste 9 år en anden skæbne, men i ulykken var han endnu større, modigere, uovervindeligere. Efter at være såret i *Ukraine* så han blødende sine folk, fordi han så dem kæmpe uden ham, på een gang dræbes og fanges, overvundne ved fjendernes mængde, ikke ved deres tapperhed, og efter at være modtaget som Tyrkernes gæst, mens han helbredede sit sår, holdt han folkets tvivlsomme pålidelighed hen.

De indtrængende fjenders magt og tallose skare holdt han ene eller næsten ene stangen med sit sværd, rede til hellere at dø end at overvindes. Da han dernæst drog tilbage til fædrelandet udholdt han *Stralsunds* belejrings ulykker med utrolig tapperhed. Efter at have undsluppet den yderste fare satte han over det faresfulde hav midt i *December* og nåede endelig sit *Skåne*. Således hjemvendt udfkrev han en hær og fik en der var større end han nogensinde havde haft den. I det han mente at han uden tøven måtte genoprette ordenen, ilede han den store *Gustavs* skæbne imøde.

Men hans ligfærd forestår, resten tilhører efterverdenen.

Her hviler *Carl* imellem *Nordens* konger, han overfor hvis liv rygget står næsten lamslået, uden at vide hvad det skal mindes, om det er ret for den der forer de retfærdige våben at ville tvinge lykken over på sit parti, og hverken at skælve for naturen, skæbnen og elementerne eller for selve den menneskelige skæbnes omskiftelser. Hans mod der mødte alle ulykker, og hans liv der altfor ødselt vovede livet, anbringer ham over heroerne. Aldrig har de gamles tapperhed hævdet sig således, og århundrederne vil ikke kunne håbe at få hans lige at se.

vare nærværende, da han blev *balsameret*, de fortæller, at ald hands indvortes var i saa goed een *constitution*, at hand, uden det *fatale* stud, hafde kundet leve i mange Aar, det *Medici prætenderede*, kom af hands *diete*; her siges, at hand aldrig drack *Viin*, men tøndt øll og *Band*, og spiiisede *supper* af marv. Hand elskede ellers aldt det, som var sødt, saa at *Officererne* hafde lommerne fulde med *sukkerton*, det hand vidste at opsøge. — Jeg hâr talt med een *Officerer*, som hafde været med Kongen i *Tyrchiet*, hand fortalte mig adskilligt om tilstanden der i landet, og hvorledes at det gick dem der: da *Tyrchen* stormede huiuset, hvor Kongen var, for at *forcere* ham til at reyse hjem; at Kongen holdt sig, til det øverste brændte, og bielckerne begyndte at falde, da gick hand ud, og gav sig fangen, strax kom *Tyrcherne* og toege hands kaarde, og ved alle sider greb i hands lomme, for at see, om der var intet at plyndre. Dette kom Kongen ubevant for, aldrig hafde tyvene tilforn været ham saa nær, hand pusted af *Brede*, men *Breden* formaadde intet, og hand, som een fange blev ført hen til dend *Tyrcheske General*, som saa dage dereffter besøehl at føre ham til *Adrianopel*, hvor dend *Tyrcheske Kenser* dend tiid opholdt sig; men dagen før bortreisen, som var først i *Februarij* maanat, da stillede Kongen sig, som hand var svag, og hand icke alleene loed sig bære i *Bognen* paa een *Matrasse* af 4= personer, men hand og *continuerede* at stille sig svag til *Decembri*-maanat, da hand reyste fra *Tyrchiet*. Dette siunes utroeligt, men dend som fortalte det, hand bekræfftede det med een *Ed*, og alle *Svenske* taler derom. Jeg spuurte hannem af hvad aarsag, at Kongen saaledes forstillede sig i eet gandske aar, og hvorfor hand icke før var

renſt hiem: til det forſte ſvarede hand mig, at Kongen vilde icke tale med dend Tyrcheſke Renſer; og til det andet, at hand icke vilde betroe ſig til dend, ſom hafde ordre at følge hannem ud af Landet, og ſom hand vidſte, var underkjoibt af hands fiender.

Nu ieg hâr talt om Hoffet, og dend døde Konge; ſaa maae du og viide, at her i Sverrig er een familie, ſom er nær beſlægted med dend nu regierende Dronning. *Carolus Gustavus* hafde een broder, ſom kaldtes Hertug *Adolph*, og ſom døde her i landet; denne Hertug loed ſig børn effter, hvoriblandt var een *Princesse*, ſom giffede ſig med *Chriſtoffer Gyldenſtierna Ober Stat-Holder i Stockholm*,* af dem er een ſøn, ſom renſer udenlands, og ſom er Dronningens næſt Søſkende barn. Førſtinden hands Moder er død, ſiden at ieg her er kommen, og ſom ieg hører af andre, var Søſter til Fyrſten af *Zwenbrücken*.

Jeg taler intet om dend Svenske *gouvernement*, men ieg ſender dig her hos de tvende Regiærings forme, ſom ere blevne publicerede ved dend forrige, og ved denne Rigsdag, og hvoraf du kand ſee meere, end ieg kunde ſkrive om dend materie. Landets Love ere ſkrevne paa gammel Svensk, Kong *Chriſtoffers* er fundament dertil. Dend er revideret af Kong *Carl d: 9:*, og ſiden formeeret.†

* *Catharina af Pfalz*, datter af *Pfalzgreven*, hertug *Adolph Johan af Zweibrücken*, blev gift 1696 med Grev *Chriſtopher Gyldenſterne af Ericſberg*. Han var død 1705. Hun døde % 1720. Sønnen hed *Carl Adolph*. Datteren var den lærde grevinde *Bonde*, ſom omtales nedenfor ſ. 79. — † *Magnus Eriksſons* forſøg paa at ſkabe en rigſlov ved ſiden af landskabslovene blev revideret 100 år efter (1442) af *Kriſtoffer af Bayern*, hvis landslov ſik ſgl. ſtadſættelſe af *Karl IX* 1608. Både lands- og bylovene gjaldt til Sveriges rikes lag indfortes 1736.

Loven *distingveres* imellem Lands og Staats Love,* og udj Landsloven kommer Bonden og Adelsmanden hin anden nær. *Processerne* her faaer ingen ende, nu er her een, som hâr varet i 49: aar, og hvem veed, hvor længe dend endnu skal staae. De *Dommere*, som fælder en urøttfærdig dom, de sættes i fængsel og straffes paa Vand og brød, ligeledes og *Avocater*, som icke hâr efterkommet deres embede. Her som andensteds er visse tider om aaret, da *Rættten cesserer*, og naar dend igien begynnder, saa samler alle *Rættens* betienter sig i Kircken, hvor *Præsten* holder een tale til dem, angaaende deres embede, og samme tale kaldes *dom:prædicken*. Paa Landet, hvor *Tinget* er langt fra Kircken, der bliver samme *prædicken* holdet paa *Tinget*.

De, som trætter i *Stockholm*, de *addresserer* sig først til *Kemners Kammer*,† hvoraf her ere tre, i samme *Kammer præsiderer* een *Raadmand* med 3: *Kemner* og 2 *Notariis*; derfra *appellerer* de til *Raadstuen*, hvor der ere 4 *Borge Mestere* og 15: *Raadmænd*, og fra *Raadstuen* gaaer de til *Hoffrættten*; og siden om det tillades, til *Revisions Collegium*, hvorom ieg hâr talt andensteds meer viidtløfftig; de, som trætter paa Landet, de gaaer først til *Herres Tinget*, som bestaar af een *Herres Foged* og 12 *Bønder*, derfra til *Laumands Rætt*, som er af een *Laumand* og 12 *Bønder*; men *Laumanden* inviterer sine *Bekjendte* af *Adelen*, for at være *Assessores*, naar *Rættten* holdes; fra denne *dom:stoel* gaaer de til *Hoff:Rættten*, og siden videre, om det bliver dem tilladt.

Her i byen er mange adelige folck, og folck af rangen,

*o: stadslove. — † Råmnårretten var en underdomstol, der først opbevædes 1849.

og tallet forøges daglig: De Svenske nobiliteres uden meriter, heele Collegia tillige bliver satte i rangen, hvoraf enhver Assessor strax forandrer sit navn. Her er een Jubilerer, som er nobiliteret, og een Bog-trycker søgte nyelig om samme naade. Men iblandt ald dend mængde, som her er af gammel og nye adel, saa gøres ingen til Ridder; her er ingen orden i Landet, hvorover de Svenske forundrer sig self, og det saa meget desmeere, som her hâr været i forrige tiider. Kong Carl d. XI. var Ridder af Høse-baandet, da hand var Prins, men qvitterede ordenen, da hand blev Konge. Ridderhuuset, hvor Adelen samles er een denlig bygning, og i samme huus er een Sahl, hvor der under lofftet er eet stoert Skilderie af efftersølgende indhold, det een af mine Svenske Venner comunicerede mig paa latin, og det ieg igien meddeeler dig saaledes, som det mig blev tilskicket.* *Pictura illa in longitudine 47 in latitudine 26 pedes continet. Consilium virtutum supra nubes designat Regni Sueciæ felix auspicium et incrementum futurum dextri ominis. In medio Sueonia sedet throno lustratum habens tapetum cum Regni insigniis duobus leonibus tribusq. fluviis, supra volitant tres gratiæ cum tribus coronis. In dextra throni parte sunt pietas, spes et fides, in sinistra justitia, æquitas et candor; in nubibus ad dextram sunt fortitudo, nobilitas etc. Prudentia et amor Patriæ Virtutem heroicam amplectuntur, ut eandem cum coeteris virtutibus in Patriam manuducant. Sinistram tenet Oeconomia in consortio cum charitate, temperantia, liberalitate, parsimonia; paulo inferius*

* Loftsmaleriet er Rådker Ehrenstrahls, malet 1674, som endnu findes i Riddarhuset.

est humilitas, fidelitas, obedientia etc: Ante medium thronum est concordia ad coeteras omnes virtutes se extendans quasi amplectandas regnoq. uniendas. Ab infima nubium parte est: abundantia, bona educatio et Artes liberales media Virtutum acquirendarum. Hanc virtutum societatem in suprema tabulæ parte exornat famæ gloria laudes meritas ebuccinans illamq. sequitur ex nube serena prolabens Immortalitas Coronam e Stellis formatam manibus gerens, ut tres Coronas in aere pendentibus hac ratione unitas æternitati consecratas reddat.*

I dette Ridderhuus forvares Adelens Vaaben, nafne, titeler, og een optegnelse paa deres meriter, som aldt er

* Hint maleri udgør 47 fod i længden og 26 i bredden. En forsamling af dyder ovenover Sferne forestiller det svenske riges lykkelige begyndelse og et gunstigt varsel om kommende vært. I midten sidder Sverige på en trone, holdende et bølgende Klæde, hvorpå findes rigets insignier, de to løver og de tre floder, og ovenover svæver tre gratier med tre krans. På tronens højre side står Fromheden, Håbet og Troen, på den venstre Retfærdighed, Billighed og Oprigtighed. I Sferne på højre side findes Tapperhed, Ædelhed etc. Klogskab og Fædrelandsfærlighed omfavner den heroiske tapperhed for at føre den med de øvrige dyder til Fædrelandet. Den venstre side optages af Orden i forning med Barmhertighed, Mådehold, Gæmildhed og Sparsommelighed. Lidt længere nede er Ydmyghed, Trofasthed, Lybighed etc. Midt for tronen står Enighed strækkende sig henimod de øvrige dyder, som om den vilde omfavne dem og forene dem med riget. Ved den nederste del af Sferne ses Rigdommen, den gode Opdragelse og de frie kunster som midler til at erhverve dyder. Denne forsamling af dyder hylder paa maleriets øverste del Rygtes hæder, udbasunerende den for tjente ros, og denne følger, trædende frem fra en lys Sky, Udbødeligheden med en krans af stjerner i hænderne, således, at den skænker Evigheden tre krans hængende i luften og forenede på denne måde og hellige den.

skreven i visse bøger. Hver dend, som *nobiliteres*, maae give een summe penge til huusets entretien, og samme summe gaaer offte over 1000: Rixdähler, naar Adelman: den hâr faa *meriter*. Hver dend, som *cederer* sin rang, enten for gield, Benskab eller svogerškabs skyld, hand effter dend sidste rang-forordning af 1712 skal give 1500 Rixdaler til bøde.

Om Krigsstanden hâr ieg intet at sige dig, det er hver: cken din eller min *fait*, og ieg bekymrer mig lidet, om hvorledes, at det gaar dermed til. Du veed vel paa hvad maade, at Landsolcket bliver underholdet her i Riget. *Officererne* og de gemeene hâr jord og gaarde paa Landet, det de bygger og dyrcker som andre Landmænd, og de derved holder sig lykkeligere end *Officererne* hos os. Her er een livff-*Esquadron*, som bestaaer i udvalgte unge mandfolck, alle ere ugiffte, af en viss alder, og der ingen maae være iblandt dem, som hâr udstaaet nogen straf, deres gage er større, end de andre *Soldaters*, og deres dragt er af fiint klæde. Aldt det, som er nøddigt for *Troupperne*, være sig til Baaben eller dragt, saa forarbejdes det aldt her i Landet.

Her i Staden er kunz faae Lærde, eller af dem, som *excellerer* i andre *scientzer*. Indbyggerne *prætenderer*, at de *Svenske* fattes icke *genie*, men beklager, at her er intet til at *emulere* dem. De taler om Kong Carl d: XI. og Dronning Kirstinæ tiider, da videnskaberne vare her i flor. Grævinde Bonde, som endnu lever, hâr oversat *Josephi* skrifter af fransk paa *Svensk*,* hvoraf eendeel ere

* *Flavius Josephus* Judiske Historie utaf Arnolds D'Andilli franskffe uttolkning på *Svenska* översatt af Maria Gust. Gyllenstjerna. I ud: kom 1713. Hun var 1693 blevet gift med grev Carl Bonde.

i trykken udgaaet. Her er een kvinde, som passerer for at have poetiske geist, hun kaldes *Madame Brenner*,* og hâr skreven adskilligt baade geistligt og verdsligt, som aldt er samlet og tryckt i een bog: Hun forstaaer sine sprog, taler og skriver Svensk, tydsk, fransøsk, Italiensk, Hollandsk, latin, og forstaaer lidet Engelsk. Hun er meget æstimered her, hendes *Medaille* er tvende gange slagen i sølv, paa dend eene side staaer hendes Mands *portrait* og hendes paa *reversen*; paa dend anden staaer hendes *portrait*, og navn, og paa *reversen*: et træ med disse ord: *crescit cultura*.† Jeg hâr eengang besøgt hende, og betiente mig af *prætext*, at hendes navn var saa bekiendt i *Dannemarc*, at mig stuntes icke at have været i *Stockholm*, med mindre, at ieg og hafde haft dend ære, at kiende hendes person. Hun svarede hertil med meere *modestie*, end vel kunde ventes af een lærd Kvinde; og da ieg siden kom i tale om hendes skrifter, *communicerede* hun mig tvende *vers*, som hun self havde *componered*, det eene paa Svensk, og det andet paa tydsk, og dem ieg sender dig begge herhos, for at du deraf kand dømme om hendes *capacité*. Hun beklagede dend slette tilstand, som her er i *Sverrig*, at dend aldrig hâr været eller kand blive værre, og at de, som vil skrive noget, dem er det snart umueligt, at kunde faae det tryckt; at eet arck papiir koster 20 dahler kaabermynnt til tryckerløn, og at her er ingen, som vil *contribuere* noget dertil. Imens, at ieg talte med hende om dette og andet, kom der fremmede ind, saa ieg gick bort imod hendes *Billie*. Hun var angenehm i *Conversation*, høfflig og artig, og kom mig for, som en Kvinde af eet 50: Aar.

* Sophia Elisabeth Br. (1659—1730). Poetiska Dikter 1709. Gift med den senere omtalte Elias B. — † Det vorer ved dyrkning.

Ellers iblandt de lærde, som nu lever i *Stockholm*, er *D: Hierne** bekiendt. Hand er *liff: Medicus*, og *vice-Præsident* im *berg-Collegio*, ieg hâr dend ære at være kiendt med hannem, og hand beviiser mig megen høfflig-hed. Hand hâr skreven adskillige skrifter, hvoraf hand hâr foræret mig 3de. Hands *medaille* er slagen i sølv, hvor hands *portrait* og *titel* staaer paa dend eene side, og paa *reversen* een dødning-pande med een *Laurbærgreen*, som er de *Svenske Totters* Baaben. Oven over er een soel, som stiuer straalere paa greenen, og een *Regn*, som falder af skyen: med disse ord midt paa *Medaillen: Got und Tott*, og det for at viise sin erkentlighed imod de *Totter*, som hafde ladet ham reyse udenlands; ved siden staaer disse ord: *vivitur ingenio*.† Samme *Hierne* er een stoer *Chymicus*, dog det uanseet, saa sagde hand self eengang til mig, da ieg talte med ham om dend *materie*, at der er ingen større *Lognere* til, end de *Herrer Chymici* og *Bothanici*. Hand hâr fundet og ført i stand den *benæfnte Kilde* til *Medaviß* i *Øster Gøthland*, og hand hâr offte sagt til mig, at hand undrer sig over, at der ingen i *Norge* søger om slige *Kilder*, ved det, at der effter hands tancke maae endnu være bedre der, end i *Sverrig*, og det af aarsag for de *Norske* bierge ere højere end de *Svenske*. Om denne *materie* hâr hand skreven eet skrift til de *Nordske*, og samme skrift er i trycken udgaaet.**

Keder, †† som er bekiendt af sine skrifter om *Rhuni-*

* *Urban Hiärne* 1641—1724. — † Man lever ved sin ånd. — § Kort Berättelse om *Gurbrunnerne* vid *Medevi*, 1679 og udførligere 1680. *M.* er *Sveriges* ældste sundhedskilde, den ligger ved *Wettern* et par mil fra *Motala*. — ** Kort Anledning till *Hålsöbrunnars* och *Mineralvattens* Upletande. 1707. — †† *Nicolaus R. De Argento Runis insignito* 1703 og *De Nummis Runicis* 1704.

ske penge, bøgerne ere tryckte til Leipzig, og ieg tvivler icke paa, de jo findes i vores boglader: Hand er Assessor i *Antiquitets Collegio* eller *Archivo*, som ieg tilforn haver skrevet om, og Liebhaber af adskillige *curieuse* sager. Hand blev *nobiliteteret*, da Kongen var i Bender, og hands *Medaille* er tvende gange slagen i Sølf, paa dend eene staar hands *portrait*, og paa reversen hands adelige Baaben med disse ord: *Nobilis qvi bonus.** Paa dend anden er igien hands *portrait*, og paa reversen: een *Stierne* med denne opskrift; *in tenebris lucem,†* som hâr rapport paa *Chargen*, som hand betienner; denne sidste forærede hand mig. Hand hâr viist mig een af *Christierni 2^{di} Medailler*, dend hand holder for at være vor. Paa dend eene side staaer Kongens *portrait* med disse ord: *Christiernus Jo. Fi,§ Dei gratia*, og resten staar paa reversen omkring ved kanten: *Rex Dan: Suec: Norv: Dux S. H. S. D. Co: Old: et Det.*** midt paa var een *Circul*, hvori var disse ord

A

Cor: 1513
 Reg: = = 9.
 Obiit: = 1559.
 Æt: s: 78 ††

Benævnte *Keder* hâr een bog særdig til trycken, kaldet *Thesavrus nummorum Sueco-Gothicorum*, Brenner §§

* Den gode er adelig. — † I mørket finder (eller søger) du lys. — §: *Johannis Filius*, Hans'es søn. — ** Fortællinger for de danske kongers sædvanlige titel. — †† A o: *Annus: Ar. Cor.* = kronet, *Reg.* = herskede, *Obiit* = døde, *Æt. s.* = i sin alder. — §§ *Elias Brenner* (1647—1717) numismatiker og miniatyrmaler. En bog af Br. med ovenstående titel var udkommet 1691, forøget 1731.

hår arbejdet derpaa i 50 aar, og Keder har *continueret* det.* Denne sidste viiste mig, da ieg besøgte hannem, hvad nu hands arbejdet er: hand samler alle de lærdes og berømtes i *Sverrig* deres portraiter i Bly eller Elffenbeen, som offte findes hos dem, som arbejder i *Medailler*; disse portraiter lader hand stemple i *metal*, som *Medailler*, og paa reversen sætter een kort beskrivelse derover, samme portraiter med deres beskrivelse vil hand lade sticke i Laaber, og udgaae i trykken; bogen skal kaldes *Suecia curiosa metallica*.† Dette dessein er værd at roese; thi det er billigt, at de, som hår *excelleret* i een eller anden Videnskab, at deres navne bliver *conserveret* til nationens berømmelse. Jeg bad *Auctor communicere* mig skriftlig een *Copie* af nogle af samme *inscriptioner*, hand efterkom min begiering, og sticgede mig det, som følger med høsføiede *præambulo*,§ som viiser hands dessein.

Nicolaus Kederus, Regij antiquitatum Suecico-Gothicar: Collegij Assessor, qua est curiositate, multas Literatorum ac Curiosor: in gente Svecana hominum imagines, cum areis orbiculatis, partim ad exemplaria, quæ Dominus Cavallerius (Monsieur Cavallier) artifex Gallus percelebris, ex eburno sculpserat, partim ad exemplaria cerea, manibus aut Dⁿⁱ Karlsteen, aut Dⁿⁱ Faltz, insignium Suecorum artificum, formata ab artis fusoriæ peritissimo quodam Germano, perquam scite eleganterque ex ære fundendas curavit; atque, ut hi orbes majorum memorabilium Numismatum haberent speciem, aversis partibus Inscriptiones

* Udkom 1728 i London: Catalogus numm. Sveogoth. — † Udkom ikke. — § Fortale.

addidit. Harum inscriptionum non nulla adferentur exempla; ubi Literæ S. D. G. denotant: Soli Deo Gloria.*

Doctor Brömmel,† som har eet fuldkommen Cabinet af Svenske Medailler, og af dem, som ere slagne i fremmede lande, men som alle hører til dend Svenske historie. Jeg har seet hos hannem over 2000: Stycker, dem hand alle viiste mig, dend eene effter dend anden, og bad mig efftersee, om ieg iblandt de Svenske fandt nogen, som kunde tortere kronede Hoveder; denne var hands expres-

---

*Niels Reber, Assessor i det kongelige svenske antiquitets collegium, har af interesse ladet en i støbning meget kyndig tøfker støbe i kobber, såre fint og elegant, på cirkelrund grund, mange billeder af forfattere og lærde i Sverige, dels efter de modeller som hr. Cavallerius (monsieur Cavallier) en berømt fransk kunstner havde skåret ud i elfenben, dels efter de voxmodeller som de udmærkede svenske kunstnere, dr. Karlsteen eller dr. Falk havde formet. Og for at disse runde skiver skulde have udseende som gamle berømte mønter, har han tilføjet inscriptioner på bagsiderne. En del prøver på disse inscriptioner anføres her, hvor bogstaverne S. D. G. betyder Gud alene æren.

[Herefter følger på latin hvad der står på medaljerne over Dlaus Rudbeck, Erik Utterhjelms, Matthias Ribens, Ludvig v. Schanz, G. J. Adeleranz, Elias Brenner, Sophia Elis. Brenner, Arvid Karlsteen, Martin Edrnhjelm, Carl Ludvig v. Schanz, Niels Reber. De indeholder ingen oplysninger af interesse og er alle i næsten samme stil, hvorpå D. Rudbeck-medaljen kan tjene som prøve: Dlaus Rudbeck den ældre, professor i Uppsala, meget kyndig i antiquiteter, anatomi, botanik og musik. Efter elfenbensmodellen, skåret af Cavallerius hånd, støbt af Hartwig. I dette rødgule kobber lever han ved N. Rebers pligtfuldige omhu. Gud alene æren.]

†Magnus von Bromell (1679—1731) læge og forfatter af medicinske og numismatiske afhandlinger.

sion, men derimod viiste hand mig 3 danske, som ham siintes var af dette slags: Dend *Ebenezer*,* hvor sværdet hugger haanden af, som griber effter Kronen, dend om *Calmar: Cede majori*,† dend om *Gulland: ad Patriam Dominumque redit*,§ og dend *Brandenburgiske semestres prædones tribus diebus e Regionibus ejecit*.** Ved anledning af dette roefede hand de *Svenskes moderation* i slig fald: Vel viiste hand mig adskillige *medailler*, hvor Kong Carl d: XII^{tes} *portrait* stoed paa dend eene side, og paa reversen adskillige *deviser* af det slags, som hand *blamerede* hos andre *Nationer*; men samme *Medailler* vare effter hands sigelse slagne i fremmede lande, det hand vilde beviise ved *Mesterens* navn. Jeg saae hos hannem adskillige *mineralia*, ædelsteene, og mange *curieuse* sager af aldt det, som findes her i Landet, og prætenderede hand at være dend første, som saa viit hår effterforsked, hvad landet formaar. Aldt dette og hands *Medailler* ere adridsede paa *regal papiir*†† med een *Svensk* beskrivelse derover. Hand, som een *Medicus* hår og alle *Medicorum* i *Europa* deres *portraiter*, som ere flistrede paa *regal papiir*, og indbunden i een *foliant*, bogen er *curieux* og fuldkommen. Jeg saae ogsaa hos hannem eet stykke af *Gustavi Adolphi* blodige *skiorte*, resten findes i *Arsenalet*.

Dend lærde *Cancellie-Raad Piringskiold* er død,§§ siden at ieg her er kommen, alle *liebhaberne* af *Antiquitetet* veed at tale om ham og hands *skriffter*, de fleeste af

---

* 1. Sam. 7, 12. — † Vig for den ældre (eller større). — § Det vender tilbage til sit fædreland og sin herre. — ** Sex måneders rovere jog han ud af landet i løbet af 3 dage. — †† Papiir af stort format. — §§ 24/8 1720.

dem ere i trykken udgaaet, og om end Sønnen hâr communiceret mig een *Catalogum* derover, saa fører ieg dend dog icke ind, ved det, at ieg veed, at *Benzelius* til *Upsal* enten hâr, eller vil skrive derom.

Iblandt Præsteskabet her ved stædet, og de, saa kaldede, Gejstlige, finder ieg ingen, som enten ved lærdom, eller *meriter* hâr giort sig bekiendt. *Conradi* dend tydske præst er renomered af eet *exemplariske* løvnet, og af hands talent paa prædicke-stoelen. Her er een Svensk præst, som offte paa prædicke-stoelen bekræfter sin tale med een eed; det er sandt, det ieg siger, ja *per Deum*,* det er sandt. Her er een anden, som i sine *sermons*† hâr mange underlige indfald, dem hand siden *adoucerer* ved een goed forklaring. Eengang begyndte hand een *Copulation*§ med disse ord: *Ulykke*, *fors*, *jammer*, og *moedgang*; og dem *repeterede* hand 3 gange, *Bruden* blev angest, til hand siden trøstede hende igien med een goed forklaring. *Brudgommen* var een præst, og dend, som *copulerede* dem, betiente sig af dette sprog af *Bibelen*: dersom du vidste, hvad der laae forborgen under denne *Krone*; men hand forandrede det paa sin *façon*, og satte *Kiol* i stæden for *Krone*, hvormed hand meente *Præsternes* vanskelighed ved deres *Embeder*; men i hvordan og end fortolckningen kunde blive, saa var det dog eet underligt indfald, og det lignede dend *Text*, som *Biskop Muus*** betiente sig af, da du self blev ordineret; denne bespotter Gud.†† Samme Svenske Præst begyndte eengang sin tale med disse Ord: Jeg vilde, at alle, som ere her forsamlede, vare galne og rasendes, men ieg troer, at Præsten rasede self.

* Ved Gud! — † Prædikener. — § Wielse. — ** Christian Muus (1656—1717), Biskop i Odense 1712. — †† Math. 9,3.

En anden gang hafde hand dette indfald, da han begyndte sin prædicken, og det i Hoffets nærværelse: Kongen er fuld, Dronningen er drucken, dend eene af Wiisdom, ieg erindrer mig icke, hvad *qualiteter* hand gav dend anden. Her er endnu een anden Præst, hvis kohne tabte eengang paa gaden sit *Arelskiærff*, og sin muffe. Hun loed hese dereffter paa alle prædicke-stoelene: Klockeren præ-senterede hendes mand ligeledes een *billet* af samme indhold, manden vidste icke, at det var for hands hustroe, hand *reciterede* det, som stoed paa Seddelen, men sluttede med disse ord: Dend, som hâr mist dette, hun bad, at det maatte blive hende *restitueret*; men det er icke nodigt; alle seer vel, at hun hâr været drucken; dend, der hâr fundet det, hand beholde det self. Kohnen sad i Kir-chen, og hørte dette, hun maa self viide, hvorledes hun var til mode.

Du veed, at her i Sverrig er een Ercke-Bisp, hand *residerer* til *Upsal*, og videre hører ieg icke tale derom. Her i Landet ere og adskillige *Superintendanter*, som de Svenske haver satt over de *Provintzer*, som icke ere af dend *consideration*, at de der kunde sætte *Biskopper*. Staden *Stockholm* er icke under noget *Bispedom*, dend fornemmeste *Sogne Præst* er *Præses Consistorij*, men *consulerer* Ercke-Bispen i forekommende tilfald. De Svenske hâr offte *proponered* at *créere* her een *Biskop*; men for at spare udgiffterne, saa er det bleven ved dend gamle *stick*. Ved Hove er een *Ober Hoffprædikant*, og adskillige *Slotspræster*, disse sidste *avancerer* til *Sogne Præster* her i byen, og siden til *Biskopper*. Ved hver *Kircke* er een *Sogne Præst*, og 2 a 3: *Capellaner*, aldt som meenigheden er vitløfftig til. Herved stædet ere adskil-

lige *Doctores Theologiæ*, ieg fandt kiende dem, naar ieg seer dem paa gaden; deres hatte ere overtræffede med sort tafft, og derved *distingveres* de fra de andre gejstlige. Præsterne her haver liden løn, dem offres intet til Juul, Paaſte, eller Pingedag, men de ellers hâr deres *accidentzer*, og til Paaſten faaer de deres Paaſte-penge, som bestaaer i folckes *generosité*. Jeg seer daglig adskillige Landsbne-Præster, som kommer her ind til Staden; men intet i Verden seer saa foragteligt ud, som disse folck. Deres korte Klæder, som ere viide om livet, stoere skiægge, fittede *Caloter*, som gaaer over ørerne, knorer-kieppe i hænderne, gang og gebærder, aldt dette giører dem foragtede og giver dem een *mine* af forklædte Bønder. Præsterne i Sverrig og Provsterne hâr aldeeles ingen rang, de hâr offte *sollicitered* ved Hove, at de dog maatte blive *considerede* i rang-forordningen, men dend sidste Konge svarede dem paa deres *supplique* med Pauli ord til de *Gal. 6. v. 6.** Oldinge, som vel forreſtaar, skulle holdes dobbelt ære værd.† Her er ingen *publique biblioteker*, men een rest af eet Kongeligt, som alle siger, er icke værd at see. Her er ingen Kunstammer eller *Cabineter*, Bogladerne og tryckerierne ere i slæt tilstand, hos de første findes intet, uden det, som er tryckt paa andre stæder, de beklager, at det er for kostbart at legge bøger op, at de fremmede vil icke købe deres dyre vahre, og at de indlændiske ere lidet *curieuse*, her tryckes intet uden skolebøger, deres gamle Sagar, og hvad der hører til Kirckens brug. Enhver Biskop i Sverrig har sit Bogtryckerie, for at der lade trycke, hvad hands stift angaaer.

* „Den som undervises i Ordet, skal dele allehaande got med den, som ham underviser.“ — † 1. Tim. 5, 17.

Her var stødet at tale om Religionen, Kirckerne i Stockholm, og hvad Epitaphiis, her er at finde. Men hvad det første angaaer, saa veed du self, at dend Evangeliske Lutherske Religion tolereres alleene her i landet, og at her i det gandske Sverrigs Rige er ingen offentlig Guds tienneste for de Catholske eller Reformeerte, langt mindre for jøderne.* Før Kriegen begyndte, da hafde Moscoviterne her deres Guds tienneste i eet particulier huus, som nu beboes af Svenske folck.

Angaaende Kirckerne saa er her mange og velbyggede, men ieg er aldt for commod for at bese dem alle, mindre for at *abcopiare* graff-skriffter. St. Nicolaj Kircke† er dend fornemmeste, i samme findes eet udhugged billede af træe, hvor St. Jørgen omkommer dragen, dette passerer for eet kunst-stykke, og folck fortæller, at Mesteren blev ihjelslagen effter Kongens ordre, som dend tiid regiærede, og det alleene for at hand siden ingen Copie skulle giøre effter samme billede. § J benævnte Kircke er een steen i een pille, som een dansk Hovedsmand skal have ladet indsætte; paa steenen er udhugget een aal, som een løve og løvinde griber med klørne, og hvorover er at læse disse ord paa gammel tydsk, som ogsaa ere udgravede paa samme steen:

Der ael ist fett ock ein starck fisch,
mit ledigen henden isß he
nicht guth to fangen; dasß isß wißß.

1521.

* 1685 var alle Jøder forvist fra Sverige. Først Gustaf III skaffede dem rettigheder igen. — † Nuværende Stor-Kyrkan. — § Historien berettes om Sten Sture, der lod gøre St. Jørgens statuen af en billedskærer fra Antwerpen.

Wer im will verwaren
he mot neue Seche oder Kisten an im nicht sparen.*

Gustavus I: drev samme danske Høviß Mand udaf Sverrig. I Kircken saae ieg eet *Epitaphium* over een, som hafde været tolck i det Russiske sprog; Hands Vaaben hengte paa muuren, og nedent under eet lidet smalt stycke papiir med disse ord: *Peder Jonsøn, Russtolck*; denne døde var icke ærgierig; Saaledes skal det og være moden paa Landet, hvor de dødes nafne ere skrevne paa smaa stycker papiir, og henges omkring i Kircken uden videre omstændigheder.

Her ere mange *Medici*, men faae *Doctores*, disse sidste misunder vores danske det *privilegium*, at der ingen i Kiøbenhavn maae *practicere*, uden de, som hâr taget graden, men det, som de Svenske af denne *facultet* og *Profession* hâr fælles med alle andre, det er, at de her, som andre stæder betales baade for at ombringe og *cure* folck. Dend første *visite* er een dobbelt *ducat*, meer eller mindre effter giverens ævne, og siden betales Hrr. *Doctor*, naar hand faaer sin affkeeden. Du kand mærcke af det, ieg foran haver skreven dig til, at ieg omgaaes nogle af denne *profession*, ieg har spuurt dennem, om her, som paa mange andre stæder ere nogen viss svagheit, som meest *grasserer* i dette land, men de nævner mig ingen, undtagen at mange ere plagede med det, vi kalder suure been.† *Nationen* i det øvrige er før og stærck, og *Medici* prætenderer, at een Svensk hovedpande kand

* Stenen skal være indsat 1521 af Didrik Slagheck, Christian II's statholder på Stockholm slot. (Jfr. Ferlin: Stockholms stad II, 1151). — †: Ben med åben skade.

udstaae meere, end andre folckes. De *allegerer** dem, som arbender i *minerne*, og som ofte bliver *trepaneret*, naar de ere *blesserede* paa hovedet, denne *operation* er farlig i andre lande, her skeer dend ofte, ja og paa samme person.

Jeg burde vel at sige dig noget om de *Svenske* i almindelighed, men ieg *frekventerer* kunns faae, og det var ubilligt at dømme om een gandske *nation* af dem, som ieg kiender, dog siunes mig, at de ere intet mindre end det, de *passerer* for, alle vil, at de *Svenske* ere meget høflige, det finder ieg icke, undtagen hos dem, som hâr været i fremmede Lande, hos de andre, ieg taler om mandfolck i almindelighed, der er noget *barbarisk* eller *rude*, for at betienne mig af eet smuckere ord: Mand skal omgaaes dem uden ald *facon*, *complimenter* *embarassere* dem, og ieg seer vel, at det er, som *Provsten* af *Helsingborg* sagde mig, da ieg der var: Jo meere frie, jo meere velkømen her. I førstningen, da ieg kom her til stædet, og gick ud for at see mig om, da tenckte ieg, at det var her, som paa andre stæder, og at een fremmed hafde *privilegium* til at komme ind over aldt, hvor noget var at see; ieg nævnte mit navn, og hvem ieg var, hvor ieg kom, men dette formaaede intet, *nationens* høfflighed er icke medføed, og ieg med forundring hâr seet dend *danske* *Secrétaire* maatte rømme pladsen for een *Svensk* *mousqvét*. *Fruentimret* ere meere høflige, end mændene, de veed at *titulere* og *smiile* af folck, og iblandt sig self at giøre hinanden ære; her er eet *Fruer* til hver *Kiærling*-navn, og een *Biintappers* *Hustroe*, som sener sin *rendesteen*, hun *tituleres* *Fruer*; men ieg kalder dem det gierne, ieg er igien

* Påberåber sig.

Herr *Secretaire*, hvor er endnu dend danske, som giver mig dette navn? Jeg hâr sagt dig tilforne, at ordet *Gubbe* bemerker een gammel mand, her er en *Svensk*, som kalder mig *gubbe-lille*, og dette er een *douceur*. Men for at tale igien om *nationens* høfflighed, saa er det her brugeligt, iblandt *Borgerfolck* at spiise dend første skeefuld paa *Compagniets* sundhed, var det og i eet fad grød. Her tales meget tydsk, folck ere klædde, som hos os, og dend *difference*, som ieg derj finder, dend er icke værd at skrive om, dog ere mandfolckene mindre overdaadige her, end i *Dannemarc*; een *Svensk General* og hands *Laquai*, begge ere klædde i blaae klæder, og de alleene *distingueres* paa andre maader, folckene i almindelighed siunes andægtige, hvert øneblick gaaer de i Kircke, og der siælden bliver nogen hjemme for at tage *Bare* paa huuset. Jeg finder dem troe, men de siger, at ieg er vantroe, *mesfiant*, og det af aarsag, for ieg selv vil have nøgelen til mit kammer.

Nationen elsker at smause, og dend, der vil *regalere* een *Svensk* med drickende *Bahre*, var det og med tønt øll, hand vinder altid hands gunst. Skal ieg ellers domme om de *Svenskes* *passioner* af een svaghed, som her grasserer, saa maae ieg sige, at de ere meget løfsagtige. Jeg seer mange fattige qvindfolck, som hâr ingen næse; og alle *Betienterne* hos een fremmed *Ministre*, som opholder sig ved dette Hoff, hâr nyelig været *inficeret* af samme svaghed, som de hâr *attrapered* i denne by. Jeg veed vel, at de *Svenske* siger, at *Tyrcken* hâr ført disse giæster i landet, men *Tyrckerne* ere borte, svagheden bleven her, hvorledes er dette skeet. I sidste Sommer blev her 30 hoerehuuse udplyndrede af *Soldater* og *Skibsfolck*.

Hvad skal ieg sige dig om det Svenske sprog, du veed, at det er besvogret med vores, og videre veed ieg intet. Jeg er ingen *Antiquarius*, du ingen *Antiquitets* Liebhaber, og naar vi veed, hvorfra vi selv ere, saa bekyrrer vi os lidet om sprogets herkomst. *Doctor Hierne* og een *Biskop** i *Wester-Göthland* haver *disputeret* hæfftig om dend Svenske *ortographie*, deres *skriffter* ere *publiceret*, men *disputen* er mig *indifferent*. Ordet *Dannemand* er brugeligt i det Svenske sprog, men mand betiener sig icke deraf, uden til *Brølluper* paa Landet, hvor *Præsten* er dend første, som drikker ved bordet, og det paa *Brudfolckenes* sundhed, som hand *titulerer* *Dannemand* og *Danne* kvinde. Jeg hâr talt med de Svenske om disse ord, og sagt dennem, at det var mig kært, at fornemme, at det var een ære i *Sverrig*, at kaldes med dette navn, som effter min tancke hører os til, men de svarer mig, at ordene hâr een anden *derivation*, og at de ere *contractered* af gamle Svenske ord, som paa deres sprog bemærcker duende folck, folck, som duer, og brave folck, det ieg og snarest troer, de Svenske elsker os en saa meget, at de skulle vilde *imitere* os, de kalder os *Jutter*, † og naar de vil tale om lætsfærdige folck, saa siger de, hand er lætsfærdig, som een *Jutte*, de holder os danske ogsaa for at være falske, og naar *Tissen* bryder med børn, som glieder derpaa, saa er iisen strax dansk.

Dend Svenske *Paaske* er indfalden siden, at ieg her er ankommen, *Skærtorsdag* er halv-helligdag, men langfredag er meere i agt, og alle *Apostel*-dagene *celebreres* her. Det *Evangelium*, som forklares hos os paa *Skærtorsdag*, det oplæses her paa *Palme-Søndag*. *Juul*, *Paa*

* *Jesper Swedberg*, fra 1703 *biskop* i *Skara*. — †: *Jyder*.

ske og Pingsedag celebreres her i 4 dage, dend 1ste og sidste ere mest hellige, og afftenen for høytiden, da spises Borger og tienneste folck Risengrøed, dette er saa gemeent og fast i Sverrig til hellig afften, som paa Mortens afften een gaas hos os.

Qvinderne er meget fruckfommelige, 12 a 16 børn er det sædvanlige tall, og kommer det end til 24 a 26, saa er der dog intet at forundre sig over. Mig siunes, at dend Skipper handlede viiselig, som førte een ladning Svenske qvindfolck til Tyrckiet og Persien, hvor folck elsker at have mange børn, ieg er forsickret paa, at hand profitere paa Bahrene. Jeg hâr talt med de Svenske om denne deres qvinders fecondité, og sagt dem, hvor viit at vj deri differerer fra dem, til dette svarede de mig, at aarsagen er, for de danske i deres ungdom ere alt for løbsagtige, du kand vel giætte Conclusionen. Som da de Svenske haver mange børn, og dem offte fattes paa navne, for at kalde dem med, saa bliver Kongerne gemeenlig opnæfnede, og dette er aarsagen, at her er ingen navne meere bekiendte, end Carl og Gustav, fornemme folcks børn skal have Konge-navne, og paa landet er det brugeligt, at naar een fornemme qvinde bærer barnet til daaben, hun da kalder det, hvad hun self vil, som gemeenlig falder ud paa Carl eller Gustav, ved det, at der ere altid nogen i hendes familie, som kaldes med samme navne. Naar folck copuleres her, da, om det er i dend tydske meenighed, saa giver Brudgommen Bruden een ring, og hun hannem een igien, dem Præsten sætter dem paa fingrene, men er det i dend Svenske Meenighed, saa sparer hun sin foræring.

Naar een døer her i Byen, saa notificerer Præsten hands død for Meenigheden af Prædicke-stoelen. Dend

næste bøn dereffter, og tacker Gud, som hâr forløst dend svage. Var dend døde af adelen, saa ringes der for ham om middagen effter flocken 12; men var hand uadel, saa flocken 9: om morgenen, dog aldt effter at notificationen er skeet af Prædicke-stoelen.

Jeg hâr sagt dig tilforn, at gaderne vrimler med fattige folck, og ieg repeterer det endnu i dag, aldrig hâr ieg seet flere paa eet sted, end ieg seer i Stockholm og tallet forøges daglig ved dem, som de *Russiske troupper* ruinerer i Landet, og som siden *retirerer* sig her til stædet. De fleste af de fattige sjunger paa gaden uden videre at begiere almøsse, nogle gaaer ind i huusene, og sjunger i forstuen, andre sidder paa hjørnerne, og saaledes venter effter, at dend riige skal oplade sin haand. Denne *bettel-musique* er mig saa viederværdig, at naar de *Svenske* giver de fattige penge, for at have sjunget, saa kjober ieg dem til at tie stille: mange fattige iblandt de gamle Mænd siger du til folck, men fornemmelig, naar de vil tacke.

Nætterne nu ere meget lysse, det er her om midnat, som naar soelen nyelig er gaaen under hos os, saa ieg undrer mig intet over dend *Fransoss*, som da hand kom her til landet om Sommeren, hand da spuurte, naar det her blev natt,

Der har du, min Ven! aldt det, ieg endnu veed at sige dig om Stockholm, saaer ieg i tiden meere at viide, saa er det aldt til din tienneste, men lad dig nøye i dag med det, ieg hâr skreven dig til. Jeg hører nu, da ieg skriver dette, at her er een *desput* i Staden, hvorover Loven land intet dømme. Sagen er om een død mand, dend, der ingen kiender, og som 2de partier dog trætter om.

Hand er fundet i minerne, og petrificeret i vandet, som der samles.* De Herrer Assessores og Dommere i Berg-Collegio, prætenderer, at hand er deres, som eet gods, der hører dem til, og Medici begierer, at hand maae blive dem overladt, som een Curiosité, der illustrerer deres facultet; Kongens Villie maae decidere i Sagen, og dommen er endnu icke fældet. Adieu, mon Frere! Complementer blandt Venner ere unødvendige, og om ieg aldrig talte eet ord, saa veed du dog, at ieg er din

Ben og tienner.

Stockholm Søndagen d. 12/23de Junij 1720.

Der er intet forefaldet, siden at ieg skrev dig mit sidste af d: 15/4de Maij, tag til tacke med det, ieg hid til hâr skreven dig til, tiden er kommen, at vj igien skal rejse fra Sverrig, men som ieg icke hâr sagt dig, af hvad Marsag vj her kom, saa siger ieg dig en heller, hvorfor vj nu gaaer bort, nock er det, at vi rejser i morgen, og at her er ingen dans, som jo qvitterer Landet med glæde. Rejsen hid og vores sejour i Stockholm hâr været fatal for de fleste, Generalen self hafde viederværdighed nock paa vejen fra Kiøbenhavn til dette stæd; og her i byen hâr hand stedse haft eet svagt helbred, og intet af det, som kand kaldes fornøelse. Major Gruner, † som ieg og regner af Generalens suite ved det, at Kongen sticckede ham hid i affai-

* En bjergmand i Falun, der blev fundet Dec. 1719 og genkendes af flere, efter at have været død i ca. 50 år. Historien synes først at være offentliggjort i Wielandts Lærde Tidender 1720 (Juli). Se Acta Literaria Sueciæ 1722, s. 252. — † Gustav Gruner (1680—1763), der som søn af en tidligere dansk minister i Stockholm var opvoxt i Sverige og fortrolig med svenske forhold.

res, hand kom til Sverrig, for at faae sin deel: Een afften gick hand i Comedien, for at see Linendandserne eller og de Svenske Dames, hands øyne forargede hannem, og dog rev hand dem ické ud, men skrifften skulle opfyldes: der kom ham een steen i øyet, og hand i 8: dage var halv blind.

Justitz Raad Neve brød hælen fra sin eene skoe, da hand eengang vilde gaae til bords, og der vare fremmede; *referatur inter molestias.**

Jeg væltede under Bøns, Kammer-tieneren raaber paa tyve; de hâr staalet hands støvle, nu skal hand tilbage til hest, støvle-sorrig er ham ické een liden ting.

Den eene Laquai hâr slaget sin pande i støcker, dend anden er blesset paa sin eene finger, og hand savner een kappe. Dend 3de var een Svensk skielm, bort, bort med denne, hand er ické værd at tale om.

Kocke Drengen klager, at hand aldrig hâr faaet fleere hug, end hand faaer i Sverrig, nu er det 2: Maaneder, at hand daglig beeder Gud om, at komme ud af dette Svenske seghyr, hand meener, at lufften gjør Kocken gael.

Kocken og Kudskén gaaer frie til dato, men vj ere endnu ické i Helsingborg, hvad, som ické er skeet i dag, kand skee i Morgen, ieg haabes, at de skal og sige, at have været i Sverrig. Jeg veed endnu ické, hvad Ben vj tager for at gaae tilbage, bliver det dend samme, som da vj kom, saa ingen meere breve fra mig; men bliver det een anden, saa mueligt, at ieg skriver dig til under Bøns, Kønse*n* *dependerer* af Øvrigheden, og af min Billie, om ieg vil skrive meere, ieg vil tæncke der paa i nat.

---

*Lad det blive regnet til besværlighederne.

Tellia Mandagen d: 18/24de Junij 1720.

Du seer vel, at ieg er fra Stockholm, vj renste derfra i afften flocken 5, i Compagnie med Mylord Carteret* dend Engellske Ambassadeur, som følges med os til Dannemarc: Hand og Generalen renser i een Caross, ieg i een anden med een Herre, dend ieg icke kiender; de andre kalder ham Scradet,† vj taler tydsk; men vj taler om intet, regn og Soelstin fournerer materien, og dette er icke værd at skrive om. Vj kom til Fitia flocken 6: du erindrer dig vel, at det er een giæstgivergaard, der skiffede vj heste, toeg affleeden med dem, som hafde fuldt os fra Stockholm, og anhørte een Laumands Rætt,§ som blev holdet i samme huus: Sagen var om een ledig qvinde, som beskyldtes for at have været havende, uden at det var kommen videre, forstaaer du dette Svenske ord, saa veed du hvorom ieg taler, forstaaer du det icke, saa er det og lige godt.

Fra Fitia renste vj til Tellia, hvor vj nu ere, ieg kand icke sige dig, hvad det er for eet stæd, det var een slæcke forgangen Nar, nu er det intet, Russen brændte dend; hvad kalder du det, som er icke til? Capellanens huus er endnu tilbage, der logerer vj; men Bærten er icke hiemme, talte ieg med ham, saa mueligt hand fortalte mig noget om de Russers grumhed, og dette kunde tienne mig til meere materie, da ieg nu hâr intet at sige dig, uden at ieg i Morgen vil skrive dig til igjen.

*John Carteret (1690—1763) var i 1719 i Stockholm for at ordne erstatningsspørgsmålet for engelske undersåtters tab i krigen, og fulgte i 1720 med Jens Juul for at være mellemmand mellem Sverige og Danmark ved fredsslutningen 1°/7 20. — † Ifølge s. 100 råb fra Hannover, der 9/11 19 havde sluttet fred med Sverige. — § En lavere domstol på landet. Den ophævedes 1849.

Nordkiöping Tiirsdagen d: 14/25 Junij 1720.

Siig mig min Ven! om der ere herer til; thj ieg troer, at ieg i natt hâr været forheret: I afftes faldt ieg i søvn ved *Tellia*, og i morges vaagnede ieg op ved *Nyekiöping*, det var eet spring i søvne, af $7\frac{1}{2}$ miil, intet er dette gaaet ræt til. *Nyekiöping* er og gandske afbrændt, det er een Stad af *Skorsteene*, og hvor der ingen boer, uden de, som arbender. Nu i afften ere vj i *Nordkiöping*, Staden ligger i aske. *Moscoviterne* brændte dend med de andre, og de *Svenske Soldater* de plyndrede folck, da fienden var ude af Landet. Aldt det ieg seer i dag, er *ruder** af een forstyrret verden, æggen er eet *confusum chaos*, hvor hver mand søger at finde sit, vj rensendes finder intet at spiise, her er hvercken fisk eller kiød, folckene spiiser deres raadne æg, suure melck, harske smør, og *Kagebrød*. Dette er ingen rensendes kost. *Ambassadeuren* er svag af hunger, hands middagsmaaltid var eet stycke tørt brød, ieg ønskede ham af hiertet; vj andre vj suede paa lapperne, *Generalen* trøster os ved, at vj skal spiise i nat; vj renser herfra til een *Landsbnye*, *Gud* give! een lykkelig *Rejse* og forraad i huuset, hvor vi sicter hen, *Amen*.

Lynköping Onsdagen d. 15/26te Junij..

Herren hørte mig uværdig syndere, vj kom lykkelig hen til *Brinck* i nat klokken 12, og vj spiisede os der mætt. Klokken 2: renste vj bort igien, og klokken 6: kom vj til Staden *Lynköping*, hvor eenhver begav sig til hvuile; formiddagen var vores *Sabbath*, alle sov, og siden gick vj til bords. Nu hâr vj spiist, klokken er 3: om efftermid-

* *Levninger.*

dagen nu, ieg ſkriver dig dette, aldtiing er Renſefærdigt, Kudsſten raaber, vj ſkal igien til Bogns: denne renſe gaaer aldt for geſvindt, vj hâr hvercken tiid til at ſove eller ſpiife, mindre til at ſkrive dig lange breve, farvel, til i afften! *Gud* veed, hvor ieg da kommer hen.

Jönköping Torsdagen d: 16/27de Junij 1720.

Hvad ſkal ieg ſige dig, vj renſer baade dag og natt, og ieg taler med ingen, ſom kand ſige mig noget om Landets tilſtand: Snart følges ieg med Hr. *Scradet*, ſom er Raad fra *Hannover*, ſnart med dend *Engelſke Secretaire*, begge ere ubekjendte i landet, ingen hâr noget at ſige mig, og at hve er aldtfor gemeent, hvor om vil du, at ieg ſkal ſkrive dig til? Dend *Svenſke Sommer* er ſom dend *danſke*, Himmelen her er ſom dend, du ſeer hos os ſelf, dend er oben og under os, og jorden er paa ſit behørigte ſtæd. Her ere mange *Søer*, men ingen ſkibe, mange *Landsbher*, men ingen huuſe, og ſtoere *Provintzer*, hvor der ere ingen folck. Her ſpiifede vj lidet til middag, nu igien til Bogns, forkortes icke diſſe dage, ſaa bliver ingen hungrig mætt.

Fredagen d: 17/28de Junij.

Hvorfra ſkal ieg datere dette bref, vj renſer baade dag og nat, og brevet ſkrives under oben Himmel. Jeg ſov i nat i *Generalens Caross*, ieg er der endnu i dag, og ieg bliver der vel og i morgen, med mindre at vj kommer til *Helsingborg*. Vj ere 13 miile derfra, vj haſter at komme did, alle ſøvniige og hungrige folck af dette *Compagnie* beeder derom af hierttet, *Gud* maae jo høre de nødtørfftiges bøn. Du, ſom er *Præſt intercedere* og du for

din Broder, det er dit embede, gjør din plicht, ieg vil mundtlig tacke dig, naar vj tales ved, var det og i dend anden Verden.

Friderichsborg Løverdagen d. 29. Junij.

Nu er ieg igien i *Dannemarck*, vj kom til *Helsingborg* i dag flocken 11, rystede støven af vore fødder, gick over *Sundet*, og nu i aften kom til *Friderichsborg*.^{*} Rejsten er nu til ende, og tiden vil viise, om dend bliver mig til nytte, ieg spaaer mig af ingen.

Jeg hafde misundere, da ieg gick til *Sverrig*; der vil vel ingen misunde mig at ligge hiemme *in otio*.† Med første rejser ieg til *Kiøbenhavn*, der tager ieg mit *logement* i byen, og over mit Kammer sætter disse ord:

Her hviler vor *Jacob Birckerod*.

P. S.

Efterfølgende Pieces ere mig *communicerede* af de *Svenske*: dette ord er een *Apologie*:§

Morare viator

Lege, scias

Cinere hic jacent

Illustrissimi beatæ memoriæ Comitis

Magni Stenbockij

Senatoris quondam et Marechalli Regij

Multa nescis si genus Stenbockionum

Et De-la-Gardiorum in Suecia nescis

Illustribus ortum Majoribus

Prosapiam antiquam novis, nobilibusq. factis

ornavit, auxit

* Hvor kongen boede. — † I fred. — § Kendes ikke fra andre steder.

Faustis auspiciis
 Nominis omen implevit.
 Ab adolescentia in exercitibus versatus
 Multa præclara gessit
 In proelio Floriano
 In expeditione Selandica,
 In liberatione Narvica,
 In trajectu ad Dûnam
 In rebus Leopoli et Elbingiæ gestis
 Operam, studiumq. suum præcipue contulit
 Ipse Dux
 A Danis prope Helsingburgum et Gadebuschium
 Triumphum bis reportavit.
 Res Suecorum absente Rege restituit
 Simul autem
 Patriæ inserviendo semet ipsum consumpsit.
 Fatalis illa Tonninga,
 Hostibus Victorem concessit
 Sæpe Victor,
 raro Saucius
 Numquam captivus,
 Post victus
 Animo et corpore æger
 In captivitatem abducitur,
 Per totum prope medium Lustrum
 Carceris custodia tenetur
 Injuria afficitur
 Afflictione opprimitur
 Fame et inedia pene necatur.
 Ita est
 Hospes apud hostes moritur

In carcere liber natus,
In squalore illustris,
In solitudine dux experitus
En
sortem funestam
Fata acerba,
exitum tragicum
Viri de Patria tantis nominibus meriti
Novum Belisarij exemplum
Dixi paucis multa
Abi viator!

Disce
Nec genus nec honores
Nec præclara facinora
Felicitem stabilire ullam
ante obitum
Obiit Hafniæ in Castello Friderichshawensi
d. 23. Febr. MDCCXVII quinquaginta
et aliquot annos natus.
Placidam defuncto quietem apprecor.

In Altonam ab hoste exustam.
Altona semper eras famæ Malefida Ministra,
Est ausus chartis credere nemo tuis.
Te postquam immundis purgavit sordibus ignis,
En! habet a ventis sparsa favilla fidem.
Aliud in eandem.
Altona, sentinam si quis te nominat Orbis,
Blanditur, foedum tota lupanar eras.

Stands vandrer, læs, du skal vide at her ligger asken af den højtberømte salig ihukommelse grev Magnus Stenbock, forðum senator og kongelig marskalk. Du er meget uvidende, hvis du ikke kender Stenbockernes og De la Gardiernes æt i Sverige, nedstammende fra berømte forfædre. Den gamle slægt har han prydet og beriget med nye og udmærkede bedrifter, og med lykkelige forjættelser opfyldt det varsel der ligger i navnet. Fra sin ungdom vant til at særbesiblandt høre udførte han mange herlige bedrifter i kampen ved Fleurus, i toget mod Sjælland, ved Narvas befrielse og under overgangen over Duna, og ved sin optræden i Lemberg og Elbing viste han i særlig grad sin dygtighed og iver. Som fører selv vandt han to gange triumf over Danskerne, ved Helsingborg og Gadebusch. Kongens fraværelse bragte han de svenske forhold på fode men bragte samtidig sig selv i ulykke ved at tjene fædrelandet. Hint skæbnesvangre Lønningen gav sejrherren i fjendevold, og han der ofte var sejrherre, sjældent såret, aldrig fangen, han føres efter at være besejret, syg på sjæl og legeme, i fangenskab og holdes i fængslet bevogtning næsten fem år igennem, må lide forhånelser, knuges af sorg, og dræbes næsten af sult og mangel.

Således har gæsten det hos fjenderne, den der er fri født dør i fængsel, den lysende i smuds, den erfarne fører i ensomhed. Se her den sorgelige lod, den bitre skæbne, det tragiske endeligt, som den mand fik der i så mange henseender har gjort sig fortjent af fædrelandet, en ny Belisarius; mange ting har jeg fortalt med så ord. Vandrer, gå bort.

Lær at hverken byrd eller ære eller herlige bedrifter kan gøre nogen lykke varig før døden. Han døde i København i Frederikshavns kastelet d. 23de Februar 1717 nogle og halvtreds år gammel. Jeg ønsker den salige en blid hvile.

Til Altona, da det var brændt af fjenden:*

Altona, du var altid rygtets troslose tjener, ingen har vovet at tro på det du har skrevet. Efter at ilden har renset dig for det urene smuds, se, nu nyder asken spredt af vindene tillid.

Et andet til den samme.

Altona, hvis nogen kalder dig verdens udsud, smigrer han, du var helt et hæsligt bordel.

* 1713 afbrændte Stenbock Altona paa marsch mod Lønningen.